

wonder en is
gheen wonder

GESCHIEDENIS

Vrijmetselaars, illuminati en complotten

Enkele historische feiten

RECENSIE

Viraal

*Waarom dingen zich
verspreiden - en waarom ze stoppen*

LEZERSREACTIE

Kans op toeval is onzin

De p-waarde uitgelegd

VOORPUBLICATIE

9/11

20 jaar complotdenken

RECENSIE

Het is allemaal de schuld van de Chinezen!

INTERVIEW

Over Freud

*Feiten, illusies en
mythes over
de psychoanalyse*

wonder en is
gheen wonder
tijdschrift voor
wetenschap en rede

De titel van dit tijdschrift **Wonder en is gheen Wonder** heeft betrekking op de toelichting van Simon Stevin (Brugs wiskundige, natuurkundige en bouwkundige, 1548-1620) onder zijn klootkransbewijs: ook wat er vreemd uitziet kan een natuurlijke verklaring hebben.

Wonder en is gheen Wonder is een uitgave van SKEPP vzw en verschijnt per kwartaal voor de leden van de organisatie.

skepp

www.skepp.be

COLOFON

KERNREDACTIE: Johan Braeckman, Marleen Finoulst, Tim Trachet, Patrick Vermeren, Wietse Wiels

HOOFDREDACTIE: Bart Coenen - bart.coenen@skepp.be

GRAFISCHE VORMGEVING: Els Van Hemelryck, www.typolatta.be

DISTRIBUTIE: Paul De Belder

REACTIES & ARTIKELS: bart.coenen@skepp.be

CONTACT BOEKBESPREKINGEN: Johan Braeckman - recensies@skepp.be

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER: Johan Braeckman

DRUK: Graphius, Gent

OPLAGE: 1000 ex.

RAAD VAN BESTUUR: Paul De Belder, voorzitter - Tim Trachet - Wietse Wiels - Brecht Decoene - Dirk Devroey - Marleen Finoulst, ondervoorzitter - Gerda Sterk - Kris Martens - Patrick Vermeren, algemeen secretaris - Fred Waumans, penningmeester

ERELEDEN: Henri Broch - Cornelis de Jager (+) - Paul Kurtz (+) - Armand Pien (+) - Jan Willem Nienhuys - Roger Van Geen (+) - Etienne Vermeersch (+) - Jacques Van Rillaer - Edzard Ernst - Marie Prins (+) - Michael Heap - Lieven Gheysen (aka Gill) - Pepijn van Erp

BESTELLING TIJDSCHRIFT: info@skepp.be

ABONNEMENT + LIDMAATSCHAP: 30,00 euro

BUITENLAND: + 5,00 euro

KOSTENDRAGER SKEPP: BE06 0012 1684 7822

(BNP Paribas Fortis)

BUITENLANDSE TRANSACTIES: IBAN BE06 0012 1684

7822 - Swift/BIC Code: GEBABEBB (BNP Paribas Fortis)

EDITO

Vaccinatie tegen onzin, vooroordeel en waanideeën

Anderhalf jaar na het uitbreken van de coronacrisis lijkt alle zin en onzin over deze pandemie zowat gezegd.

De meest zichtbare en meest schadelijke vorm van irrationeel gedrag is wellicht het weigeren van vaccins.

Hoewel Vlaanderen records slaat wat het aantal vaccinaties – we zitten er boven de 90 % – betekent dat nog altijd honderdduizenden die *niet* gevaccineerd werden. In Brussel op dit moment (september 2021) iets meer dan de helft gevaccineerd. En ook in de grote Vlaamse steden ligt dat aantal een stuk lager dan het gemiddelde.

Wie zijn ze? In de eerste plaats denkt men aan marginale of achtergestelde groepen. “Tout court is er gewoon een sterke link tussen het inkomen en het opleidingsniveau van de bewoners en hun bereidheid om zich te laten vaccineren,” zei het hoofd van de Brusselse gezondheidsinspectie in een artikel over die kwestie⁽¹⁾. Maar er blijken ook meer specifieke motieven te bestaan.

Zo zouden er nogal wat mensen van Afrikaanse afkomst zich weigeren te laten vaccineren uit vrees onvruchtbaar te worden. Een gerucht dat al ruimschoots leeft onder de zwarte Amerikanen. En het verzet van pinksterkerken zou er dan weer voor zorgen dat er bijzonder weinig Roma's ingeënt zijn.

Daarnaast zijn er toch nog lieden uit welstellende en hoogopgeleide milieus die twijfelen over vaccinatie of deze openlijk afwijzen. Een politiek-ideologische voorkeur speelt duidelijk een rol. Uit peilingen blijkt dat de vaccinatiegraad in Vlaanderen aanzienlijk lager ligt bij kiezers van het Vlaams Belang (72 %) en Groen (73 %), terwijl de Groen-kiezers nu juist de best opgeleide groep vormen. Dus die lieden die zweren bij bio, argwanend staan tegenover de farma-industrie, zich verbonden voelen met de natuur... Mensen voor wie, zoals een sociaal psycholoog in hetzelfde artikel zei, de natuur een ideologie is geworden.

Hier eindigt de taak van de gezondheidsdiensten en begint de taak van groepen als SKEPP. Want de situatie kan alleen verbeteren als deze groepen – de beter opgeleiden in de eerste plaats – overtuigd raken van de kracht van de wetenschap en de ongefundeerde van hun opvattingen. Opvattingen die meestal een veel breder terrein bestrijken dan alleen de angst en twijfel voor vaccins.

SKEPP werkt al jaren aan een mentale vaccinatiecampagne, tegen onzin, vooroordeel en waanideeën. Geheel belangeloos en onbezoldigd. Daarom hier nog eens een warme oproep aan onze leden en sympathisanten: help SKEPP, zet u in als vrijwilliger. Het zal goed zijn voor de volksgezondheid!

Tim Trachet

(1) <https://www.bruzz.be/gezondheid/het-hoofd-van-de-vaccintwijfelaars-het-geen-oplossing-voor-onze-problemen-2021-06-02>

Stuur je reacties op dit nummer naar info@skepp.be.

INHOUD

herfst 2021

GESCHIEDENIS

Vrijmetselaars, illuminati en complotten 4

Enkele historische feiten

Tim Trachet

RECENSIE

Viraal 14

*Waarom dingen zich verspreiden -
en waarom ze stoppen*

Gerda Sterk

INTERVIEW

OVER FREUD 16

*Feiten, illusies en mythes over
de psychoanalyse*

Tim Trachet

RECENSIE

Het is allemaal de schuld
van de Chinezen!

19

Tine Hens

Paul De Belder

LEZERSREACTIE

Kans op toeval is onzin

23

De p-waarde uitgelegd

Jan Willem Nienhuys

KORT

Kort nieuws 28

Tim Trachet

VOORPUBLICATIE

9/11 30

20 jaar complotdenken

Brecht Decoene

P4
VRIJMETSELAARS,
ILLUMINATI EN
COMPLOTTEN

P16
OVER FREUD

P16
KANS OP TOEVAL
IS ONZIN

P31
KORT
NIEUWS

P14
VIRAAL

P13
HET IS ALLEMAAL
DE SCHULD VAN
DE CHINEZEN!

P33
9/11

Vrijmetselaars, illuminati en complotten

Enkele historische feiten

▶ Auteur: Tim Trachet

Steeds opnieuw zie je, vooral op Amerikaanse websites, geruchten verschijnen dat de illuminati ergens achter zitten. De illuminati zouden een wereldwijde geheime organisatie zijn waar zeer rijke en machtige mensen tot zouden behoren. Wat zijn de historische wortels van dit verhaal?

Van Bill Gates over de Rothschilds tot de Britse koninklijke familie. Recent werden – uiteraard - het verspreiden van het coronavirus in de schoenen geschoven. Dit lijkt te gek om los te lopen (hoewel, voor doorwinterde complotdenkers kan het nog veel gekker) maar de illuminati hebben wel degelijk bestaan en vormden een echte samenzwering.

Bovendien sluiten die geruchten aan bij oudere theorieën over complotten waar vrijmetselaars in betrokken zouden zijn. De katholieke kerk heeft lange tijd de vrijmetselarij bestempeld als een vereniging, zelfs een sekte, die samenzweert tegen de kerk. Antisemieten hadden het vroeger vaak over het "judeo-maçonniek complot",

een grote samenzwering waarbij de joden gebruik maakten van de vrijmetselarij om de wereldmacht te veroveren¹. En men zag vroeger – en ook vandaag nog wel – in bepaalde gebeurtenissen het werk van "de Loge".

"De Loge", daarmee wordt de vrijmetselarij als zodanig bedoeld, wat nogal misleidend is. Vrijmetselaars zijn gegroepeerd in relatief kleine lokale verenigingen, loges genaamd, die zelden meer dan een paar honderd leden hebben. Er bestaan daarboven – meestal per land – federaties van loges, met namen als "grootoosten" of "grootloge", maar er is geen wereldwijde overkoepelende organisatie. Bovendien is de vrijmetselarij verdeeld in diverse stromingen, waardoor er in veel landen meerdere federaties naast elkaar bestaan.

Over de oorsprong van die verdenkingen aan het adres van vrijmetselaars en illuminati is al heel wat geschreven, maar in de stroom van verwarrende (des)informatie is het goed de historische feiten op een rijtje te zetten.

“De illuminati hebben wel degelijk bestaan en vormden een echte samenzwering.”

De vrijmetselarij, zoals we ze nu kennen, is ontstaan in Londen in het jaar 1717. Dat is althans het officiële oprichtingsjaar, want de eerste documenten daarover dateren pas van enkele jaren later. De loges die daar toen werden opgericht, waren geïnspireerd op oude gilden van metselaars, of beter van steenkappers, die in de middeleeuwen bestonden, maar die intussen bijna overal verdwenen waren, behalve in Schotland. We weten nu dat die Schotse loges als voorbeeld hebben gediend. Maar de beweging die in Londen ontstond presenteerde qua inhoud iets nieuws. Er ontstonden snel soortgelijke loges elders in Engeland, maar ook in andere landen en zelfs in andere continenten.

1. Dit soort beweringen gaat minstens terug op de Protocollen van de Wijzen van Zion, een berucht vervalst document dat begin 20ste eeuw veel ophef maakte.

*Verhalen over de vrijmetselaars
werden gebruikt in populaire
romans zoals De Da Vinci Code
waarin ook dit schilderij een
belangrijke rol speelt.*

Die loges waren vooral gezelligheidsverenigingen, clubs, zoals er in Engeland zoveel zijn. Vriendschappelijk met elkaar omgaan, samen eten en drinken, vormen nog steeds een belangrijk onderdeel van de bijeenkomsten. Een aantal aspecten onderscheiden de vrijmetselarij echter van een gewone club.

Ten eerste gaat het om een “geheim” genootschap. Dat betekent niet dat het bestaan ervan zelf geheim is, wel dat er zaken geheim worden gehouden voor niet-leden. Zo hebben vrijmetselaars bepaalde woorden en tekens om elkaar te herkennen, die uiteraard niet aan buitenstaanders mogen worden doorgegeven (al bestaan er al eeuwen publicaties waarin die geheimen zijn verraden). Bovendien worden ze geacht niet voort te vertellen wat ze in de loge hebben gehoord en besproken. Ten slotte worden de namen van de leden niet bekendgemaakt.

Het gaat ook om een *ritueel* genootschap: de bijeenkomsten gaan gepaard met bepaalde rituelen – die verwijzen naar de symboliek van bouwen - die daardoor een speciale sfeer scheppen. Een belangrijk aspect ten slotte is dat het een *initiatiek* genootschap is: men wordt lid door inwijding. Men treedt niet zomaar toe, maar wordt op een plechtige wijze als lid ontvangen, waar men pas de ware aard van de vereniging leert kennen. Zulke initiatieke genootschappen komen meer voor, zeker in andere culturen, zoals in China en bij veel Afrikaanse volkeren. In het westen is de vrijmetselarij vrij uniek, hoewel er, zeker in de Verenigde Staten, heel wat andere *fraternal societies* zijn ontstaan, die min of meer op de vrijmetselarij zijn geïnspireerd².

De oprichting van de vrijmetselarij had nog een ander doel. Men wilde mensen verenigen ongeacht hun politieke of religieuze overtuiging. In het Engeland van de 18de eeuw, dat enkele decennia daarvoor nog burgeroorlogen had gekend rond godsdienstige kwesties, was een zekere religieuze tolerantie ontstaan. De zogenaamde *Old Charges* of *Oude Plichten*,

“Zeker buiten Groot-Brittannië stonden religieuze autoriteiten zeer argwanend tegenover de vrijmetselarij. Al in 1737 veroordeelde paus Clemens XII de vrijmetselarij, onder meer omdat de leden zich zouden onttrekken aan het gezag van de Kerk.”

een tekst uit 1723 die de plichten van de vrijmetselaars bevat, zegt dat de loge een *Center of Union* moet zijn, een centrum dat mensen verenigt die anders gescheiden zouden blijven.

Dat was in die tijd niet vanzelfsprekend. Zeker buiten Groot-Brittannië stonden religieuze autoriteiten zeer argwanend tegenover de vrijmetselarij. Al in 1737 veroordeelde paus Clemens XII de vrijmetselarij,

onder meer omdat de leden zich zouden onttrekken aan het gezag van de Kerk (en het geheim karakter, want “als ze niets te verbergen hadden, zouden ze het licht niet schuwen”). Dat mensen van verschillende religieuze gezindheden vriendschappelijk met elkaar omgaan en daar dan niets over mogen zeggen, zelfs niet in een biecht, dat leek onaanvaardbaar voor de katholieke kerk.

Andrew Michael Ramsay

In Engeland³ zelf, waar de vrijmetselarij al tijd is toegelaten, werd ook snel geroddeld over de loges. Omdat de bijeenkomsten geheim waren, zei men dat daar allerlei louches dingen gebeurden. Er kwamen geruchten over losbandigheden, seksuele escapades, zelfs homoseksuele handelingen. Het waren immers alleen mannen die lid konden worden.

Ook aan politieke complotten is blijkbaar snel gedacht. De eerder genoemde *Old Charges* willen dat uitdrukkelijk ontkennen, want daar staat dat een vrijmetselaar een vreedzaam onderdaan van de burgerlijke overheid is, en dat hij “niet betrokken is in complotten en samenzweringen tegen de vrede en de welvaart van de Natie”.

Hoe dan ook wijst niets erop dat de vrijmetselaars complotteerden. In de regel doen ze niet aan politiek. Dat geldt althans voor het overgrote deel van de vrijmetselaars in de drie eeuwen geschiedenis dat ze bestaan. En zeker in de Britse loges, die intussen een zeer respectabele status hebben verworven, zijn discussies over politiek en godsdienst strikt verboden. De vrijmetselarij zou echter na haar ontstaan soms op bizarre wijze evolueren.

De hogere graden

Daarom moeten we even kijken naar een merkwaardig figuur uit die begintijd: Andrew Michael Ramsay. Hij was een Schot van eenvoudige afkomst die in de eerste helft van de 18de eeuw overwegend in Frankrijk verbleef, daar een ridderorde kreeg en zo bekend stond als *le chevalier de Ramsay*. Een typisch figuur voor de 18de eeuw, half avonturier, half filosoof.

Ramsay behoorde tot die Schotten die trouw waren gebleven aan de Stuarts, het van oorsprong Schotse koningshuis dat door de *Glorious Revolution* van 1688 de Britse troon had verloren. De verdreven koning Jacobus II en zijn zoon verbleven lange tijd in ballingschap in het kasteel van Saint-Germain-en-Laye bij Parijs, omringd door hun aanhangers, vooral Schotten. Er werden meerdere complotten gesmeed om hen weer op de troon te brengen. Daar verbleef ook een tijd Ramsay, die zelf een tijd leraar was van de kleinzoon van Jacobus II, de latere “Jonge Pretendent” *Bonnie Prince Charlie*.

Omdat er ook vrijmetselaars – zoals Ramsay – bij die complotten betrokken waren, leidde dat tot de opvatting dat de vrijmetselarij zelf een complot was om de Stuarts weer aan de macht te brengen. En omdat de verdreven Jacobus II uitgesproken katholiek was – een belangrijke reden voor zijn verdrijving – is er zelfs beweerd

dat de vrijmetselarij door jezuiteten was bedacht. Wat op zijn minst de suggestie wekt dat het niet altijd als een complot tegen de katholieke kerk werd beschouwd...

De vrijmetselarij kreeg intussen ook in Frankrijk snel aanhang. Ramsay zelf was lid van een Parijse loge. Daar hield hij in 1736 een toespraak die sterk verspreid zou raken en heel wat invloed zou hebben op de vrijmetselarij.

Ramsay beweerde in zijn rede dat de vrijmetselarij veel meer is dan een voortzetting van oude gilden van steenkappers. Volgens hem was ze opgericht in de middeleeuwen tijdens de kruistochten, door ridders, vorsten en edellieden die Jeruzalem hadden veroverd. Ze zouden daar gezworen hebben zich te verenigen om de christelijke kerken in Palestina herop te bouwen. Vandaar dat ze symbolen van metselaars gebruikten om zich te herkennen. De ridderorden die tijdens de kruistochten ontstonden, namen die geheimen over. Dit is volledig fantasie, zoals zoveel mythes rond de vrijmetselarij. Ramsay had enkele redenen om dat te beweren. Met zo'n legende werd de vrijmetselarij aantrekkelijker voor edelen en lieden die zich graag tot de hogere kringen wilden rekenen, zoals Ramsay zelf. Hij wilde ook de idealen die hij koesterde in de vrijmetselarij integreren. Deze idealen waren die van een universeel christendom, los van enige specifieke kerk. Het ideaal van de middeleeuwse ridder paste daarin. Wat was er mooier dan dit ideaal in de vrijmetselarij te doen opleven?

Het gevolg was dat er zich een stroming ontwikkelde binnen de vrijmetselarij, die aansloot bij de oude ridderorden. Om dat goed te begrijpen, is het belangrijk te weten dat de vrijmetselarij een systeem van graden kent. Wie tot een loge toetreedt, is eerst leerling vrijmetselaar. Na een tijd wordt hij gezet en ten slotte bereikt hij de meestergraad. Elke graadverhoging gaat gepaard met een afzonderlijke inwijding, met eigen initiatieke geheimen. Wie de meestergraad heeft, is een volwaardige vrijmetselaar maar daar hoeft het niet bij te blijven. Men kan daarna nog toetreden tot andere graden. Die staan min of meer los van de “gewone” vrijmetselarij en trekken slechts een minderheid van de leden aan. Maar ze hebben elk hun eigen inwijdingsrituelen, met bijbehorende betekenis.

Die hogere graden of zijgraden ontstonden al vrij snel, ook in Engeland. Maar het was vooral in Frankrijk dat ze een ware explosie kenden, mede onder invloed van de toespraak van Ramsay.

Veel vrijmetselaars die het amusement binnen een loge iets te ordinaar vonden,

wilden graag toetreden tot een meer selecte groep, waar men door indrukwekkende inwijdingen allerlei hogere graden kon krijgen, die vaak de titel van “ridder” of zelfs “prins” voerden. Ze moesten daar dan ook behoorlijk voor betalen. Soms ging het om regelrechte oplichterij, maar lang niet altijd. In veel gevallen ging die inwijding gepaard met een morele of filosofische boodschap die van de inwijding een beter mens moest maken. Dergelijke hogere graden, zoals die van Ridder van het Oosten en het Zwaard en Ridder Kadosh, bestaan nog steeds.

Daar zijn de tempeliers...

Al snel werd een band gelegd tussen de vrijmetselarij en de meest bekende ridderorde die tijdens de kruistochten was ontstaan, de Tempelorde of Orde van Tempeliers. Ramsay had zelf had in zijn rede niet van de tempeliers gesproken, maar het verband was snel gelegd. Hun naam komt van de Tempelberg in Jeruzalem, waar de oude Joodse Tempel had gestaan, en waar de orde aanvankelijk gevestigd was. De symboliek die de vrijmetselaars-ridders in de geest van Ramsay hanteerden, was geïnspireerd op de heropbouw van de Tempel na de terugkeer van de Joden uit ballingschap, zoals die in de Bijbel⁴ wordt vermeld. Het duurde niet lang of er ontstonden vormen van vrijmetselarij die beweerden dat ze de voortzetting waren van de Tempeliers waren.

Die beweringen zijn absurd. De Tempelorde was in 1312 opgeheven door de paus, onder druk van de Franse koning Filips de Schone. Die had de tempeliers in Frankrijk doen arresteren en een deel ervan op de brandstapel gezet, wellicht vooral omdat hij op hun rijkdom uit was. De Franse koning had de tempeliers van zowat alles beschuldigd, onder meer van sodomie en ketterij. Die beschuldigingen zijn overigens nooit bewezen. Hoe dan ook, sinds 1312 bestonden er geen tempeliers meer⁵.

2. *Zelfs de beruchte Ku Klux Klan is – althans in een bepaalde fase van zijn bestaan – qua organisatie en werking voor een deel door de vrijmetselarij geïnspireerd geweest.*

3. *Ook vandaag wordt in sommige hogere graden aan de tempeliers herinnerd, maar dan louter symbolisch.*

4. *In Nehemia 4, 12 staat dat de bouwlieden van de Tweede Tempel van Jeruzalem een zwaard omgordden om zich te beschermen tegen de aanvallen van de omringende volkeren.*

5. *Let wel dat de tempeliers buiten Frankrijk vrijwel met rust werden gelaten. Na de ontbinding van hun orde traden ze toe tot die andere grote ridderorde, de Johannieters (de huidige Orde van Malta) of vormden ze in sommige landen een aparte orde, zoals de Christusorde in Portugal.*

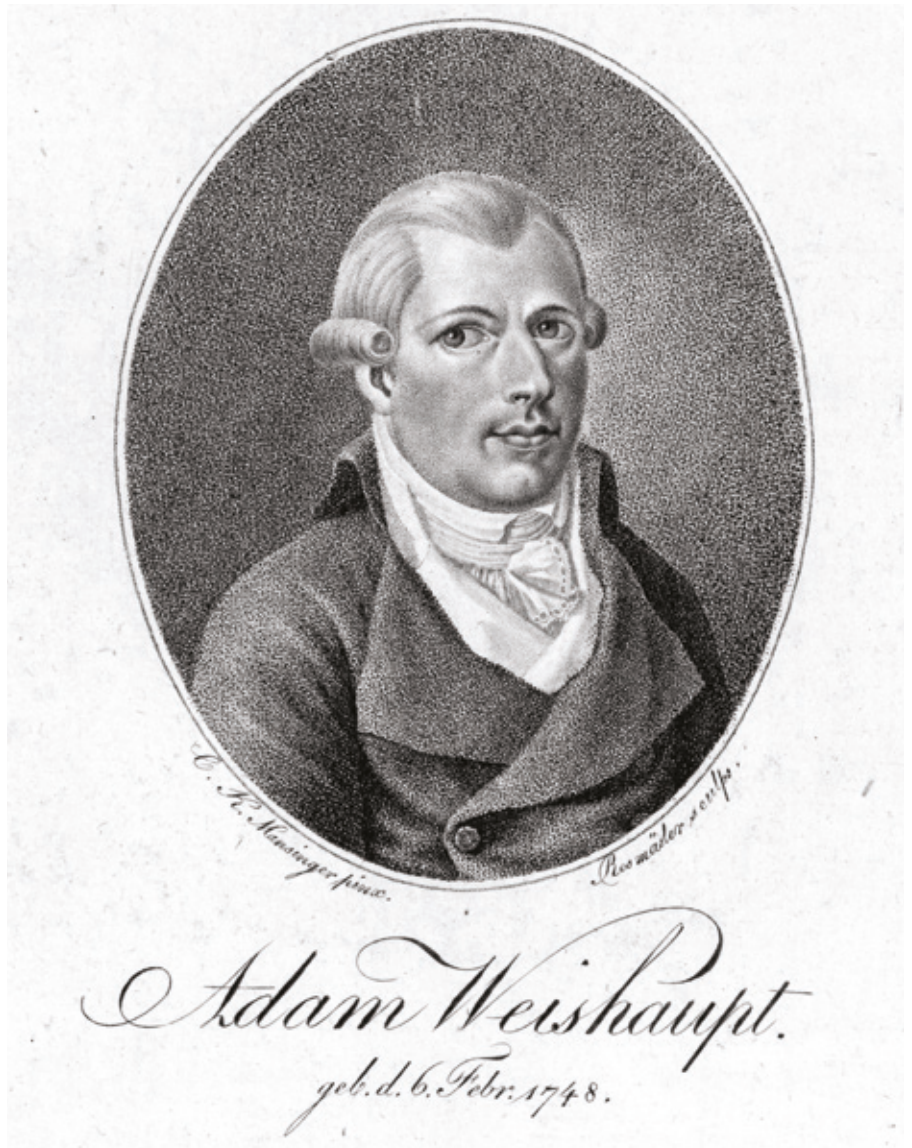
“De illuminati moesten een geheim netwerk vormen dat de revolutionaire ideeën van de Verlichting verspreidde.”

Maar nu werd er beweerd dat de orde op een of andere manier in het geheim was voortgezet. Bijvoorbeeld als een metselaarsgilde. Daarbij zouden ook de ketterse opvattingen bewaard zijn gebleven. Ook zouden er een aantal tempeliers uit Frankrijk naar Schotland zijn ontkomen, waar ze de Schotse koning Robert Bruce hielpen om de Engelsen te verslaan in de Slag bij Bannockburn in 1314 (deze legende is door Schotse vrijmetselaars verzonnen om de Schotse oorsprong van de vereniging te benadrukken). Het zijn hetzelfde soort verzinsels die later door pseudowetenschappelijke auteurs werden serieus genomen en uiteindelijk gebruikt werden in de roman *De Da Vinci Code*.

In 1751 ontstond in Duitsland de Strikte Observantie, een vorm van vrijmetselarij die zei de voortzetting van de Tempelorde te zijn. Die werd - zo werd beweerd - geleid door “onbekende oversten”. Niemand kende ze, ook de leden zelf niet. In de hogere graden van dit stelsel werd men dan in de geheimen van de tempelriders ingewijd. De Strikte Observantie kreeg in grote delen van Europa leden. Het was een vorm van vrijmetselarij die erg elitair was en vooral edelen en hooggeplaatsten aantrok.

Het feit dat de Tempelorde door de paus ontbonden was, maakte dat iedere voortzetting van de tempeliers voor de katholieke kerk illegaal en subversief was. Maar dat kon de aantrekkingskracht van de Strikte Observantie niet verminderen, wel integendeel. Veel leden waren trouwens protestanten. Op de duur werden die verhalen ook voor de leden zelf wat te ongeloofwaardig. Intussen traden omstreeden avonturiers en zwendelaars toe, zoals Cagliostro en de graaf van Saint-Germain. Uiteindelijk verklaarden de leidende figuren van de Strikte Observantie op een bijeenkomst bekend als het Convent van Wilhelmsbad in 1783 uitdrukkelijk dat ze niet van de tempeliers afstamden en dat die “onbekende oversten” niet bestonden.

Met complotten had dit niets te maken. Ook binnen de Strikte Observantie waren de vrijmetselaars met niet veel meer bezig dan indrukwekkende rituelen opvoeren en praten over de esoterische betekenis ervan. Die rituelen baadden in een sfeer van christelijke mystiek, anders dan in de gewone vrijmetselarij.

Maar intussen waren de illuminati er zich mee gaan bemoeien.

Weishaupt en zijn volgelingen

De illuminati of illuminaten zijn in 1776 opgericht door Adam Weishaupt, een hoogleraar kerkelijk recht aan de universiteit van Ingolstadt in Beieren. Hij was een leerling van de jezuiten geweest, die aan zijn universiteit de plak zwaaiden. Zelf was hij onder invloed van de filosofen van de Verlichting geraakt. Zoals Jean-Jacques Rousseau vond hij dat alle mensen gelijk waren en onder invloed van Voltaire wilde hij het obscurantisme in de godsdienst bestrijden. Het lezen van die verlichte auteurs was echter streng verboden aan zijn eigen universiteit.

Om zijn doel te bereiken begon hij een clandestiene groep uit te bouwen: de illuminati, letterlijk “de verlichten”. Ze moesten een geheim netwerk vormen dat de revolutionaire ideeën van de Verlichting dienste te verspreiden.

De illuminatenorde zoals Weishaupt deze ontwierp was een echt complot. De leden,

die bij voorkeur in hogere kringen werden gerekruteerd, moesten door hun invloed proberen de ideeën van de Verlichting op politiek en religieus vlak te realiseren. Ze droegen elk een schuilnaam van een bekend figuur uit de oudheid. Weishaupt zelf noemde zich Spartacus. Verder was die orde strikt hiërarchisch georganiseerd. Weishaupt nam de Jezuiten, die hij maar al te goed kende, tot voorbeeld voor zijn organisatie. Aan het hoofd stond hijzelf als “generaal”. Wie toetrad, moest een “noviciaat” doormaken Pas na jarenlang studeren kon men volwaardig lid worden.

In de eerste jaren waren de illuminaten niet veel meer dan een kleine studiegroep. Weishaupt wist maar enkele tientallen leden te rekruteren en dan nog alleen in Beieren. Om meer invloed te krijgen besloot hij de vrijmetselarij te gebruiken. Hij was zelf lid geworden van een loge en stelde vast dat daar nogal wat edelen en andere machtige personen in zaten.

De zaken begonnen pas goed te lopen toen in 1780 baron Adolph Knigge lid werd van de illuminaten. Knigge was een zeer actief vrijmetselaar in de Strikte Observan-

tie. Hij had een ambitieus plan. Hij wilde dat de illuminati de leiding van de Strikte Observantie zou overnemen. Zij zouden zich voordoen als die geheimzinnige verborgen oversten.

Op zijn voorstel werd de illuminatenorde gereorganiseerd als een onderdeel van de vrijmetselarij. Zo kwam er een eigen systeem van hogere graden. Daarin werd de legende verspreid dat illuminati al eeuwen geleden door de metselaars waren opgericht. Pas wie tot de hoogste graad toetrad, kreeg inzicht in de ware politieke bedoelingen van de Orde. En dat terwijl de leden tot dan toe gehoord hadden dat in de vrijmetselarij niet aan politiek werd gedaan!

Op die wijze kenden de illuminati een zeker succes. Honderden vooraanstaanden traden toe. Edelen, hoge ambtenaren, hovelingen, zelfs een paar vorsten (Duitsland kende toen honderden vorstendommen). Ongetwijfeld hadden ze "verlichte" overtuigingen, maar of ze allemaal op de hoogte waren van de ware bedoelingen van Weishaupt is twijfelachtig, want die wilde

uiteindelijk de adellijke privileges afschaffen. Interessant is dat de filosoof Herder en de schrijver Goethe, die allebei vrijmetselaar waren, een tijdlang lid zijn geweest.

Deze infiltratie van de illuminati binnen de Duitse vrijmetselarij zorgde op de duur voor reacties. De Strikte Observantie had immers een mystiek-christelijk karakter dat eerder haaks stond op de rationele ideeën van de Verlichting, waar Weishaupt mee dweeptte. En zoals gezegd besefte men intussen dat die onbekende oversten niet bestonden.

Het kwam tot waarschuwingen voor deze antigodsdienstige "sekte" binnen de vrijmetselarij. Uiteindelijk lekten de bedoelingen van de illuminati uit. Het gevolg was dat in 1785 in Beieren alle geheime genootschappen werden verboden – ook de vrijmetselarij. Het jaar daarop trad de Beierse overheid effectief op tegen de illuminati. Weishaupt wist tijdig te ontkomen, maar er vonden arrestaties en huiszoekingen plaats, waarbij de geheime plannen van de orde aan het licht kwamen.

Intussen waren de illuminati verzwakt door een ruzie tussen Weishaupt en Knigge. Die laatste kreeg het verwijt met zijn ideeën af te wijken van de ware lijn van de Orde. Knigge had inderdaad geprobeerd de meer christelijke opvattingen van de Strikte Observantie te verzoenen met die van de illuminati. De autoritaire Weishaupt liet dat niet toe. De baron had zoals hij zei geen zin om zich als een ordinaire student te laten berispen door professor Weishaupt en trapte het af.

Daarop viel de Illuminatenorde snel uiteen. Veel prominente leden namen er afstand van en wilden er niets meer mee te maken hebben. Weishaupt zelf hield zich de rest van zijn leven koest.

De illuminati overleefden dit niet, hoewel er pogingen zijn geweest de orde voort te zetten. Maar hun geest leek uit de fles. Het was alsof de radicale ideeën van de illuminati zich nu pas goed gingen verspreiden.

Revolutie en complotten...

Kort daarna, in 1789, brak de Franse Revolutie uit. En die leek in de richting te gaan die de illuminati gewild hadden. Tenminste in het begin, want al snel verviel de revolutie in terreur, geweld en burgeroorlog, op een wijze die Weishaupt en zijn aanhangers nooit gewild zouden hebben. Maar kort voor het uitbreken van de revolutie waren er nog een paar prominente illuminati in Parijs geweest. Zelfs bij het begin van de revolutie klaagde men dat er veel Duitsers rondliepen in Parijs.

Nog tijdens de revolutie verschenen er publicaties waarin de vrijmetselaars ervan beschuldigd werden achter al die onrust te zitten. We weten dat er vrijmetselaars met de revolutie hebben meegedaan, maar dat waren meestal vrij gematigde figuren. Bekende namen waren markies de Lafayette, of Rouget de l'Isle, de auteur van de Marseillaise, die beiden aanhangers van de monarchie bleven.

Van de meer radicale leiders is niet aangetoond dat ze vrijmetselaar waren of althans niet dat ze als vrijmetselaar actief waren tijdens of kort voor de revolutie⁶. Want de meeste Franse loges stopten hun activiteiten volledig tijdens die woelige jaren. Veel vooraanstaande vrijmetselaars waren gevlucht of terechtgesteld⁷.

Adolph Knigge

6. Zo is aangetoond dat de beruchte radicale revolutionair Jean-Paul Marat tijdens een verblijf in Engeland lid was van een loge, maar dat was meer dan tien jaar voor het uitbreken van de revolutie.

7. Tot diegenen die onder de Grote Terreur het hoofd verloren behoorde de vroegere hertog van Orléans, een lid van de koninklijke familie, die de naam "Philippe Egalité" had aangenomen en een zeer actieve rol speelde in de revolutie. Hij was grootmeester van de Franse vrijmetselarij geweest, maar had er afstand van genomen bij het begin van de revolutie.

Maar in 1797 – de revolutie was dan al vrijwel afgelopen – verscheen een boek dat heel wat aandacht zou krijgen, geschreven door een Franse priester die naar Engeland was uitgeweken: abbé Augustin de Barruel. Hij legt daarin uit dat de hele revolutie het werk was van een wereldwijd complot dat al eeuwen tot doel had om tronen te doen vallen en de godsdienst te vernietigen. De revolutie was voorbereid door de filosofen van de Verlichting, maar uitgevoerd door vrijmetselaars.

Barruel was goed op de hoogte van de vrijmetselarij. Hij beweerde zelf nog even lid van een loge te zijn geweest. Er zaten in die tijd inderdaad ook katholieke geestelijken in⁸. Mogelijk heeft Barruel op die wijze ook iets vernomen over de invloed van de illuminati.

Hij beweerde immers in zijn boek dat de grote meerderheid van de vrijmetselaars fatsoenlijke mensen waren, maar hij beschuldigde vooral selecte groepen binnen de vrijmetselarij, die behoorden de hogere graden, waar de illuminati opereerden. Die waren volgens hem inderdaad de opvolgers van de tempeliers. Tussen de ketterij

van de tempeliers en de revolutie liep er volgens Barruel één rode draad. De revolutie heeft de Franse koning Lodewijk XVI laten onthoofden. Daarmee hebben de tempeliers wraak genomen op hetgeen die andere Franse koning Filips de Schone hen had aangedaan.

Deze beweringen zouden nog veel weerklank krijgen. Men vindt ze terug in de encycliek *Humanum Genus* van paus Leo XIII uit 1884. Die encycliek is de scherpste veroordeling van de vrijmetselarij door een paus. Leo XIII noemt ze daarin ronduit een criminele vereniging. Ook hij nam aan dat selecte groepjes, de zogenaamde achterloges, het complot leidden. Een complot waar de gewone vrijmetselaars geen weet van hadden.

De tijd van de complotten

Toegegeven, er heerste in die tijd tussen de Franse revolutie en de encycliek van Leo XIII veel onrust en verwarring. De illuminati waren allang verdwenen, maar complotten waren er intussen genoeg geweest.

“Er loopt een rode draad van de Franse Revolutie tot het Communistisch Manifest via allerlei obscure genootschappen. Voor liefhebbers van complotten is dit *Gefundenes Fressen*. ”

Na 1815, de val van Napoleon, werd Europa overheerst door wat men de Restauratie noemt. De gevolgen van de Franse Revolutie werden althans gedeeltelijk teruggedroefd. Reactionaire regimes probeerden te beletten dat er nog Verlichtingsideeën werden verspreid. Ook de vrijmetselarij werd in veel landen verboden. Merkwaardig genoeg niet in Frankrijk, want daar toonde ze zich zeer gezagsgetroouw. Maar het is precies omdat de loges toen de weinige plekken vormden waar men nog vrij kon praten, terwijl politieke vergaderingen verboden waren, dat de Franse vrijmetselarij – of althans een deel ervan – zich op de duur meer met politiek is gaan bemoeien, wat ze vandaag nog steeds doet.

Onder die reactionaire regimes ontstonden verzetsgroepen. Echte samenzweringen, met als doel de regimes ten val te brengen. Denk bijvoorbeeld aan de decembristen in Rusland. Dat waren complotterende officieren – waaronder nogal wat vrijmetselaars – die in 1825 een mislukte staatsgreep tegen de tsaar uitvoerden.

In die tijd ontstond het romantische beeld van de samenzweerder, de man met hoge hoed die zijn gezicht bedekt en in een donker straatje aanklopt. Sommige van die complotten namen het karakter aan van een geheim, initiatiek genootschap, met eigen rituelen.

Het grote voorbeeld van zulke genootschappen waren de Carbonari (de “kolenbranders”) in Italië. Hun werking deed denken aan de vrijmetselarij maar de symbolen gingen niet over bouwen en stenen kappen, maar over hout hakken en verbranden. En hun doel was politiek: verzet tegen de absolutistische heersers en de eenwording van Italië. Deze en soortgelijke organisaties verontrustten de machthebbers in Italië danig. Ook de paus, die toen zelf over een groot deel van Italië heerste. De veroordelingen van de vrijmetselarij en andere zogenaamde “geheime

Augustin de Barruel

8. De pauselijke veroordelingen tegen de vrijmetselarij werden in de 18de eeuw in een aantal katholieke landen, zoals Frankrijk en Oostenrijk, niet toegepast. Beslissingen van de paus hadden daar geen kracht van wet als de niet door de regering waren goedgekeurd.

Filippo Buonarroti

sekten" door diverse pausen waren voor een deel politiek geïnspireerd⁹.

Ook in Frankrijk ontstond een tak van de Carbonari. Een van de meest actieve leden daar was Filippo Buonarroti, een Italiaan die actief was geweest in de Franse Revolutie. Buonarroti werd een soort internationale samenzweerder, die werkte aan een "universeel carbonarisme". Hij was ook vrijmetselaar en met hem werd de grens tussen vrijmetselarij en andere geheime genootschappen maar dun.

Opmerkelijk is dat Buonarroti een tijd in Brussel verbleef in de jaren voor de Belgische Revolutie van 1830. Ook hier nam hij aan een geheim politiek genootschap deel. Nogal wat jongelui die later de leiding van de revolutie zouden nemen behoorden tot zijn omgeving: Charles Rogier, Louis de Potter, Sylvain Van de Weyer...

Het lijkt allemaal erg op wat de illuminati wilden, al bestonden die al lang niet meer. Maar de geest was er. En het kan nog sterker. Buonarroti had op het einde van de Franse Revolutie nog deelgenomen aan de zogenaamde Samenzwering der Gelijken (*Conjuration des Égaux*) een complot van extreemlinkse revolutionairen. Die wilden een samenleving met totale gelijkheid en de afschaffing van het privé-eigendom. Zulke ideeën werden later "communisch" genoemd. Buonarroti heeft zelf nog

in Brussel een boek over deze samenzwering geschreven. Na zijn dood vormden enkele van zijn vroegere medestanders in Brussel een radicaal groepje dat zich de bond van communisten noemde, aangevuld met revolutionairen uit diverse landen die in België verbleven. Twee leden daarvan, de Duitse ballingen Karl Marx en Friedrich Engels, schreven daarvoor het Communistisch Manifest. Die tekst begint met de bekende zin: "Een spook waart door Europa, het spook van het communisme".

Er loopt dus een rode draad van de Franse Revolutie tot het Communistisch Manifest via allerlei obscure genootschappen. Let wel dat Karl Marx zelf niet van geheime genootschappen hield. De revolutie moest er voor hem komen door een grote, brede arbeidersbeweging. Maar voor liefhebbers van complotten is dit *Gefundenes Fressen*.

Onrust in Amerika

Ook in de Verenigde Staten was men geschrokken van de Franse Revolutie. De Amerikanen hadden zelf pas hun revolutie achter de rug en een vooruitstrevende republiek gevestigd, maar massale executies en de vernietiging van kerken, zoals in Frankrijk, dat ging ook voor de meeste Amerikanen te ver.

Het idee dat de illuminati achter de revolutie zaten raakte snel verspreid in Amerika, door het boek *Proofs of a Conspiracy* van de Britse wis-, natuur- en scheikundige John Robison. Dat boek verscheen vrijwel tegelijk met het eerder vermelde werk van Barruel en de inhoud is zeer gelijkend. Maar er zijn nuances. Robison legde minder de nadruk op de vrijmetselarij zelf en meer op de invloed die de illuminati daarin hadden. Logisch, want hij wist dat de maçonnerie in Groot-Brittannië een deftige, fatsoenlijke instelling was. En zoals veel vooraanstaande Britten van die tijd wantrouwde hij de katholieke kerk. Hij suggereerde zelfs dat de illuminati een schepping van de jezuiten waren om hun activiteiten voort te zetten, nadat de paus de Jezuitenorde tijdelijk had ontbonden. Barruel, die zelf jezuïet was geweest, was het daar uiteraard niet mee eens.

Robison benadrukte ook dat de illuminaten een wereldregering willen vormen. Iets wat de Britten toen verschrikkelijk vonden. Dit gruwelverhaal werd in Amerika snel gebruikt om echte of vermeende sympathisanten van de Franse Revolutie mee aan te vallen. Het ging dan vooral om de aanhangers van de latere president Thomas Jefferson. Jefferson was de grote verdediger van democratie en mensenrechten, pro-Frans en ook niet erg godsdienstig.

Zelfs George Washington, de eerste Amerikaanse president, kreeg lastige vragen over de invloed van de illuminati op de vrijmetselaars. Hij was immers zelf vrijmetselaar (in tegenstelling tot Jefferson). Washington kon niets anders doen dan te vertellen dat de vrijmetselaars die hij kende allemaal fatsoenlijke mensen waren die zulke duivelse ideeën niet zouden verspreiden.

Verdere gevolgen had dit niet, maar in Amerika is de angst voor de illuminati later opnieuw opgefakkerd. De complottheorieën van nu zijn hernemingen van toen.

Tim Trachet

is SKEPP-erevoorzitter

De bronnen voor dit artikel zijn zeer uitgebreid en verspreid. De meest directe inspiratie komt van een boek van Arnaud de la Croix: *Les illuminati. La réalité derrière le mythe* (Racine, 2014).

9. De bekendste onder de Carbonari was Giuseppe Mazzini, een van de grondleggers van de Italiaanse eenheid. Vrijwel elke grote stad in Italië heeft wel een straat naar hem genoemd.

Humanities Academie - Lezingenreeks CSCT

CHRISTENDOM, VOLKSGELOOF EN MIRAKELS

Op dinsdagavond. Aanvang 20 uur. Ontvangst vanaf 19.30 uur.
Plaats: Liberas, Blauwe zaal. Kramersplein 23, Gent

OKT
12

Jean Paul Van Bendegem over
mirakels

OKT
19

Tim Trachet over de lijkwade van
Turijn

OKT
26

Mark Van Strydonck over relieken:
echt of vals?

NOV
09

Danny-Praet over opwekking uit de
doden bij Grieken en Romeinen

NOV
16

Maarten Boudry over bidden

NOV
23

Geert Lernout over The Rapture

NOV
30

Noël Geirnaert over de Heilige
Bloedprocessie in Brugge

DEC
07

Gita Deneckere over Lourdes,
Oostakker

DEC
14

Johan Braeckman over Lourdes,
Frankrijk

De lezingen zijn gratis, maar **inschrijven is verplicht** en het aantal plaatsen is voorlopig bepaald op 90 personen. Inschrijven gebeurt rechtstreeks via de locatie van de lezingen, Liberas, om eventuele veranderingen in de corona-maatregelen zo snel mogelijk te kunnen opvolgen. Inschrijven kan telefonisch tijdens de kantooruren op het nummer 09 221 75 05 maar bij voorkeur per e-mail via:

inschrijven@liberas.eu

Na elke lezing bieden de organisatoren een **receptie** aan.

Organisatie:

CSCT, Vakgroep Wijsbegeerte en Moraalwetenschap, Universiteit Gent
in samenwerking met Liberas, het Fonds Lucien De Coninck, Kwintessens, en Skepp

Viraal

Waarom dingen zich verspreiden - en waarom ze stoppen

▶ Recensie: Gerda Sterk

Wiskunde vs pandemie

Het boek toont aan hoe wiskunde ons helpt bij de aanpak van allerlei uitbraken waaronder ziektes (zika, malaria, ebola, GBS, griep, COVID-19, ...) maar ook nepnieuws, geweld, computervirussen, financiële crisissen, trollen, het viraal gaan en verkeerd interpreteren van tweets, internetmemes, de bitcoin, de tulpengekte, ... We zijn meer dan ooit met elkaar verbonden, waardoor alle soorten pandemieën zich razendsnel kunnen ontwikkelen en verspreiden. Om tijdig in te grijpen is veel onderzoek nodig en dus wiskunde.

Verwacht geen gemakkelijke lectuur! Er is iemand aan het woord voor wie de samenhang tussen wiskunde en het begrijpen van superverspreiders tot het dagelijkse werk behoort.

Gelukkig voor de leek illustreert hij de ideeën met gebeurtenissen uit zijn eigen leven en dat van anderen. Om bijvoorbeeld uit te leggen hoe "assortatieve" en "dissortatieve" netwerken invloed hadden op het bankensysteem van 2008, haalt hij Lehman Brothers aan. Hoe Ross er via wiskundige modellen en labo-onderzoek achter kwam dat muggen malaria verspreiden, is nog zo'n voorbeeld.

Het meten van vriendschap

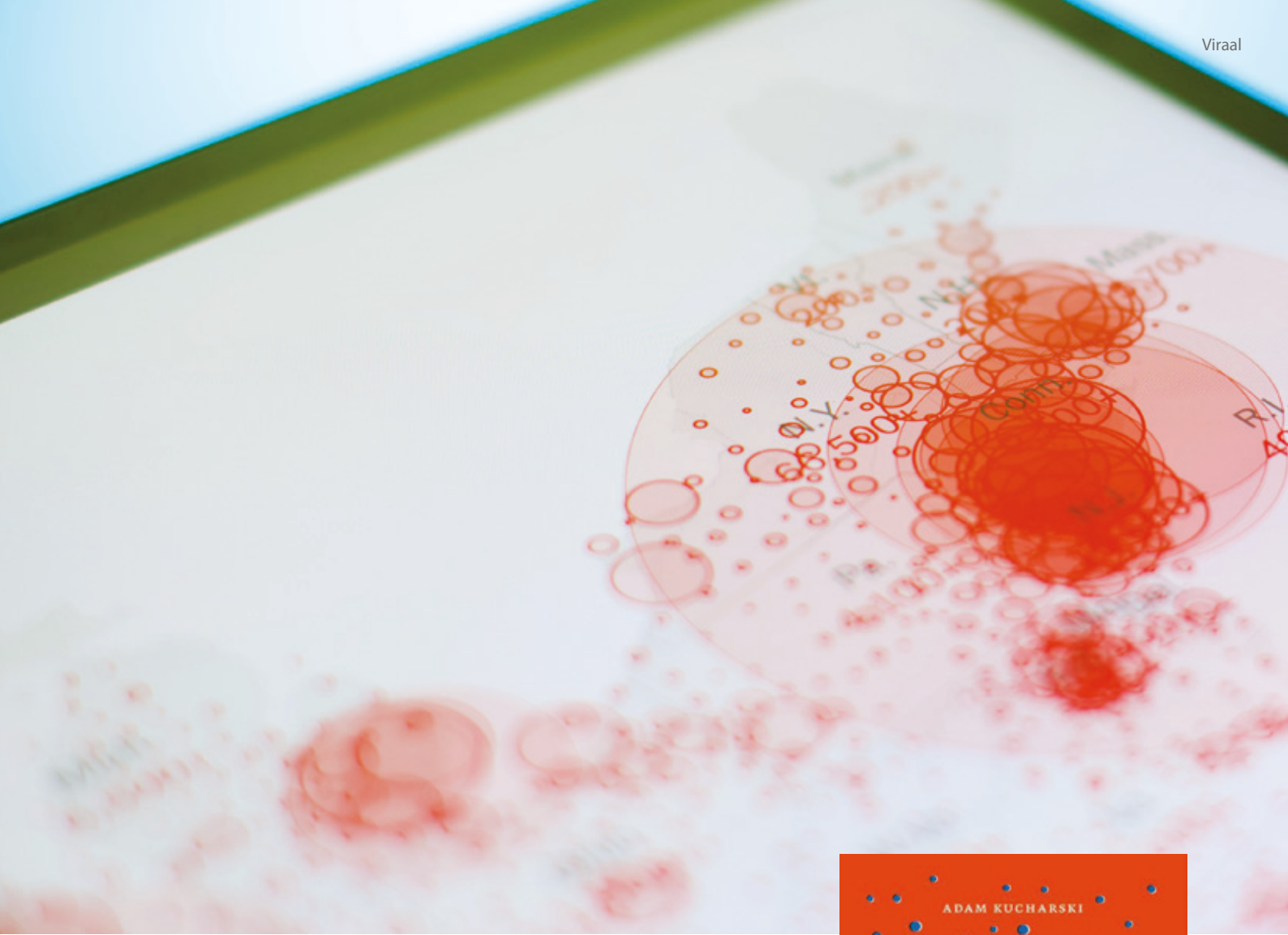
In dit hoofdstuk waden we door een doolhof van anekdotes te beginnen met het ontstaan van pinguïndiagrammen, via de Feynman-diagrammen (zelfs Oppenheimer komt eraan te pas), het effect van mensen als Landau en het reproductiegetal R om bij de HIV-uitbraak 1989 in het VK te belanden. Het onderzoek naar de verspreiding van HIV leidde naar het achterhalen van het soort interacties dat griep verspreidt en aansluitend hoe informatie over gedrag ons helpt te voorspellen hoe een epidemie zich verspreidt. Ik pik er één voorbeeld uit: "Een van de bekendste voorbeelden van sociale besmetting is gapen..." (p.104) Kucharski legt dan uit wat onderzoek daarover leerde.

Nog altijd in hetzelfde hoofdstuk leidt hij ons naar het verband van verspreiding en het gedrag van dieren in gevangenschap, vervolgens naar experimenten met menselijk gedrag en hoe dat epidemiologen kennis verschaft. Onderzoekers gebruiken roken en longkanker, obesitas en bijvoorbeeld het verbod op het homohuwelijk in Californië in 2008 om na te gaan hoe ons gedrag aanleiding tot sociale verspreiding kan geven. Kucharski toont

aan dat om tot betrouwbare resultaten te komen, onderzoek verre van eenvoudig is, maar dat een voorbereide regering/bevolking veel beter het hoofd kan bieden aan gelijk welke pandemie. Door hiervoor meer in detail dit hoofdstuk te beschrijven wil ik aantonen hoe de auteur zijn ideeën vorm geeft. Zo zijn er acht. Allemaal een beetje "rommelig", maar écht geïnteresseerde mensen zullen de schat aan informatie graag tot zich nemen!

Viraal en covid-19

De eerste editie van het boek in 2020 viel samen met een toename aan coronabesmettingen in Wuhan. Net daarvoor had hij dit boek voor een breed publiek geschreven. Het doel: "voorbij simplistische verklaringen te kijken en bloot te leggen wat er daadwerkelijk achter de uitbraakpatronen ligt die we observeren." Natuurlijk kon het op geen beter moment en met geen betere titel verschijnen dan vandaag en haast is misschien ook de reden waarom het boek stroef vertaald is. Zo zou ik in de subtitel het woord "dingen" vervangen door "iets" en "ik heb het geluk gehad ... mensen gehad te hebben" zou ik anders formuleren. Er zijn tal van fouten blijven staan: parastieten (p. 24), de Goudlokje

(p.248), verhalen zijn aangeslagen (p.250), ... om er maar een paar te noemen. Grafieken illustreren de tekst. de auteur sluit af met noten, aanbevolen lectuur per hoofdstuk en een index.

Wie is Adam Kucharski?

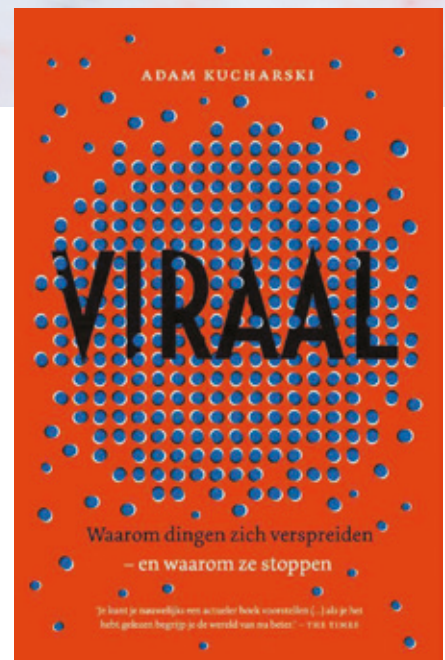
Hij is geboren in 1986 en als wiskundige en epidemioloog verbonden aan de London School of Hygiene & Tropical Medicine. Hij signaleerde in *The Lancet* in februari 2020 al het belang van super-verspreidingsevenementen i.v.m. de verspreiding van sars-Cov-2 en het opsporen van dichte contacten. Ergens schreef hij droogweg: "If you've seen one pandemic, you've seen... one pandemic." "Als je één pandemie gezien hebt... dan heb je één pandemie gezien". In andere woorden: ze verlopen allemaal op een andere manier.

Uit een interview in *De Standaard* van 16 januari 2021: 'De vraag is of je ook een nieuwe golf kunt krijgen in landen waar al veel gevaccineerd is.' De 'Britse' variant van sars-CoV-2 is volgens Kucharski een nieuw gevaar in deze pandemie. Hij is ontzettend

bezorgd. 'De evidentie die we nu hebben, toont dat deze variant 40 tot 50 procent besmettelijker is dan de bestaande varianten.' Dat klinkt minder erg als '50 procent dodelijker'. Maar toch is het vele malen erger, laat hij met een eenvoudige berekening zien. Want een besmettelijker variant is veel moeilijker in te dijken, waardoor véél meer mensen besmet raken, en er uiteindelijk een veelvoud aan doden valt.

Werkzaamheid en resultaten

We moeten ons niet afvragen of iets werkt of niet. De vraag is: loont de moeite die je erin steekt? Het opsporen van contacten wordt moeilijker als je veel gevallen hebt. Het zal nog altijd het aantal besmettingen verminderen, maar misschien te weinig gegeven de moeite die het kost. Dan is het beter om die middelen te stoppen in het sneller testen van mensen, of diegenen testen die moeten blijven werken, denk aan de zorg, de winkels of het openbaar vervoer. Maar zelfs als contactopsporing de opflakking niet stopt, kan het ons wel nuttige informatie verstrekken over interacties die de uitbraak bevorderen.

Viraal

Waarom dingen zich verspreiden - en waarom ze stoppen

Auteur: Adam Kucharski
non-fictie

Uitgeverij Nieuwezijds, Amsterdam
ISBN: 9789057125553

Over Freud

Feiten, illusies en mythes over de psychoanalyse

► Interview: Tim Trachet

Wat is het nut van dit boek?

Het boek is een kritische uiteenzetting over de methodes van de psychoanalyse (haar manier van observeren en redeneren), haar theorieën en haar therapeutische techniek. Er bestaat een grote verscheidenheid “psychoanalyses”: die van Freud, Adler, Jung, Reich, Melanie Klein, Jacques Lacan, Karen Horney enzovoort. De kern werd door Sigmund Freud omschreven: er zou een soort Ander in ons huizen, het Onbewuste; door het Onbewuste te ontbloten, kan je psychische stoornissen behandelen; en die behandeling stuit op “weerstand”. Om het onbewuste te ontcijferen, heb je de hulp van een psychoanalyticus nodig, en dus veel tijd en geld. En om psychoanalyticus te worden, moet je zelf een leeranalyse ondergaan, onder leiding van een erkende psychoanalyticus. In het boek onderzoek ik vooral de freudiaanse versie van de psychoanalyse, nog steeds de meest verspreid.

De geschiedenis van de psychoanalyse toont het gemak waarmee intellectuelen in de armen lopen van pseudowetenschap. Met dit boek wil ik mensen helpen die twijfels hebben over de waarheid van de psychoanalyse. In sommige kringen, vooral in Frankrijk en Franstalig België,

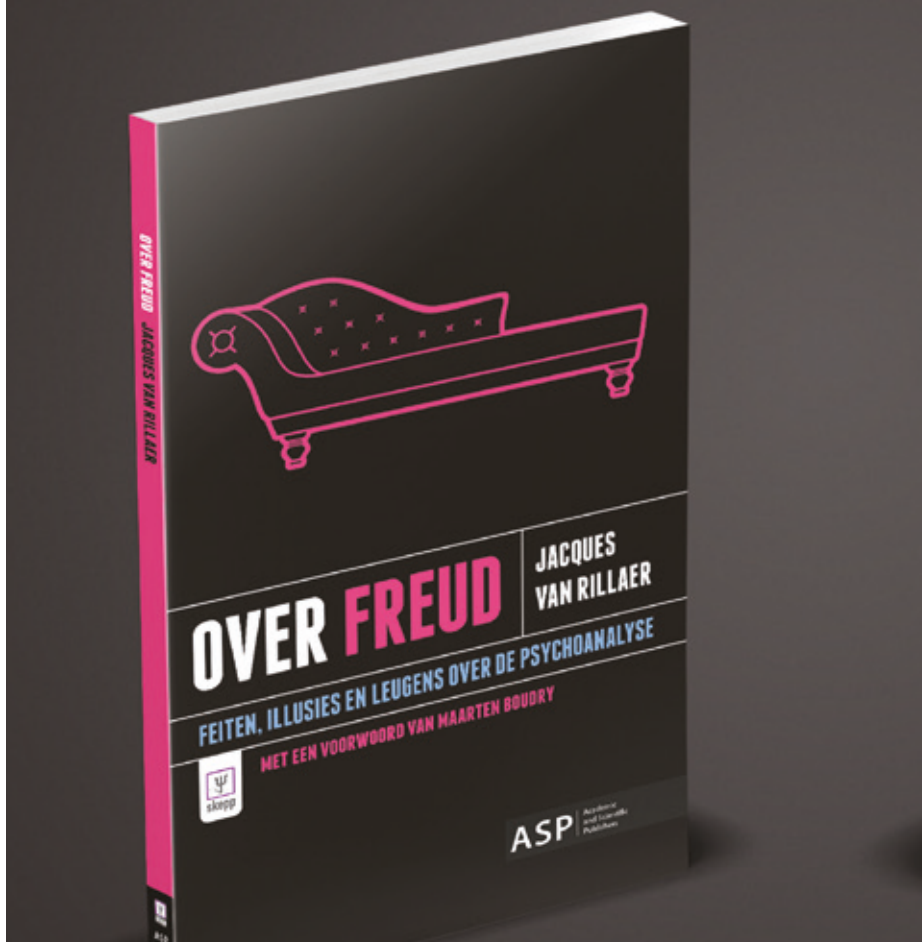
durven mensen die twijfels niet uiten, uit angst om te worden weggezet als dom of slachtoffer van “weerstand” te lijken. Het boek kan ook helpen om andere therapievormen te proberen als je lange tijd in de psychoanalyse zit zonder beterschap. Het is belangrijk te weten dat de titel van “psychoanalyticus” nergens ter wereld wettelijk beschermd is. Iedereen kan zichzelf zomaar psychoanalyticus noemen. De meeste psychoanalytici hebben psychologie of psychiatrie gestudeerd, maar niet altijd. En dat wil niet zeggen dat ze zich bezorgd maken over de regels van de wetenschap.

Hebben de meeste mensen een verkeerd idee van de betekenis van Freud vandaag?

Inderdaad. En dat is zo zelfs bij vele psychiaters en psychologen. In 1908 zei Alfred Hoche, professor psychiatrie aan de Universiteit van Freiburg: “De freudiaanse theorie bevat enkele nieuwe en goede elementen. Jammer genoeg is al het goede niet nieuw, en het nieuwe niet goed.” De eerste auteur die op gedetailleerde wijze heeft aangetoond hoe terecht Hoche’s formulering was is Henri Ellenberger, in zijn monumentale oeuvre *The Discovery of the Unconscious* (1970, 932 p.)

Bijvoorbeeld Wilhelm Griesinger, de Duitse psychiater die het meest representatief was voor het midden van de 20ste eeuw, schreef dat “Het verbergen van de vervulling van verlangens een gemeenschappelijk kenmerk is in de representaties van droom en psychose”. Freud neemt het idee over, maar beweert dat elke droom altijd de hallucinerende bevrediging is van een onderdrukt verlangen. Om nachtmerries te verklaren, moet hij daarom zijn toevlucht nemen tot ingewikkelde verklaringen. In feite dromen we van onze verlangens, maar ook van onze angsten, onze afkeren en onze zorgen. Dromen dienen regelmatig om zich voorbereiden op mogelijke gebeurtenissen. Dé fout van Freud is, net zoals dat vaker het geval is, buitensporige veralgemening.

Veel mensen hebben een verkeerd beeld van wat Freud beweerde. Een typisch voorbeeld is het oedipuscomplex. De populaire versie is: de kleine jongen houdt vooral van zijn moeder en staat vijandig tegenover zijn vader. Freuds originele woorden zijn veel grover: de 4- of 5-jarige jongen wil *seks* hebben met zijn moeder (*körperlich besitzen*) en zijn vader onbewust *vermoorden* (*töten*). Weinig mensen weten dat Freud het idee voor deze theorie kreeg uit een brief van zijn vriend

Wilhelm Fliess. Die schreef dat zijn jonge zoon een erectie had in het bijzijn van zijn naakte moeder. Toen herinnerde Freud zich dat hij dezelfde ervaring moet hebben meegemaakt, wanner hij ongeveer tweeënhalft jaar was. Hij verbond die herinnering aan het beroemde toneelstuk van Sophocles "Koning Oedipus" en veralgemeende het onmiddellijk tot de hele mensheid! De briefwisseling van Freud toont aan dat deze theorie absoluut niet van klinische waarnemingen kwam.

De integrale publicatie van Freuds brieven aan zijn vriend Wilhelm Fliess was een ramp voor zijn reputatie als integere wetenschapper. Daar lezen we bij voorbeeld dat in 1896, tijdens een voordracht aan de Weense vereniging voor psychiatrie en neurologie, Freud verklaarde dat hij achttien hysterici had genezen dankzij de ontdekking van seksuele ervaringen die ze "in de vroege kinderjaren" ondergingen en hadden helemaal "verdrongen". Aan het einde van het gesprek zei professor in de psychiatrie Richard von Krafft-Ebing: "Het lijkt op een wetenschappelijk sprookje". Als we de brieven aan Fliess goed lezen, ontdekken we dat Krafft-Ebing gelijk had. Freud schrijft aan Fliess in de brief dat op zijn voordracht volgt: "Mijn praktijk is leeg, ik heb al weken geen nieuw gezicht gezien, ik ben niet in staat geweest om een

nieuwe behandeling te starten en geen van de oude behandelingen is afgrond". De genezing van de achttien hysterici was duidelijk bluff! Er is een hele reeks leugens van Freud en zijn discipelen die nu goed ontmaskerd zijn.

U bent zelf psychoanalyticus geweest. Is dit een afrekening met uw eigen verleden?

Van 1966 tot 1979 maakte ik deel uit van de *Belgische School voor Psychoanalyse*, gebaseerd op het model van Lacan. Ik deed een didactische analyse, oefende psychoanalyse en verdedigde in 1972 mijn doctoraatsproefschrift over agressie in de psychoanalyse. Ik ging van onvoorwaardelijke steun toen ik student was (1962) tot een vrij radicale in vraagstelling rond 1979, waarbij ik met veel vragen en twijfels kampte.

Ik vind dat een universiteitshoogleraar de plicht heeft zich onvermoeibaar te informeren en de resultaten van zijn onderzoek periodiek te publiceren. Hij is daarvoor door de Gemeenschap betaald. Aan de andere kant, vanaf het moment dat ik ervan overtuigd ben dat mensen worden misleid, hun tijd verspillen en een risico lopen, voel ik de plicht om te laten weten wat ik heb kunnen leren. Ik wens diegenen helpen die twijfelen, zodat ze het Kantiaanse motto van de

Verlichting toepassen: *sapere aude*, durf zelf te denken, heb de moed om je eigen verstand te gebruiken.

Velen zien in Freud het begin van de moderne psychologie. Klopt dat?

De moderne psychologie, dat bezorgd is met strenge onderzoek, begint in Duitsland in de 19de eeuw. Freud van zijn kant maakt deel uit van de stroming van de psychotherapie die sinds de oudheid wordt beoefend, in het bijzonder door de stoïcijnen, maar die zich vooral vanaf de 18de eeuw ontwikkelde met magnetiseurs, hypnotiseurs en artsen zoals Pierre Janet in Frankrijk, Auguste Forel en Paul Dubois in Zwitserland. Zijn manier van denken is vergelijkbaar met de traditie van de "ontmaskering" psychologie die begint met La Rochefoucauld, Schopenhauer, Nietzsche en andere auteurs, voor wie we voortdurend onze naasten bedriegen en we onszelf bedriegen.

Is het zo dat Freud zichzelf als een serieuze wetenschapper beschouwde? (of zelfs een zeer grote...). Of eerder als een profet?

Freud was een buitengewoon begaafd man: een uitstekende schrijver (hij kreeg de Goethe-prijs in 1930), een harde werker, een onvermoeibare lezer, een overtuigende organisator. Met die talenten kon hij zijn obsessieve verlangen om beroemd te worden realiseren.

Hij is geen genie van de wetenschap en dat wist hij. Hij schreef aan Fliess op 1 februari 1900: "Ik ben absoluut geen man van wetenschap, een waarnemer, een experimentator, een denker. Ik ben niets anders dan een veroveraar van temperament, een avonturier."

Hij was helemaal geen methodische en gewetensvolle observator van gedrag. Hij hield zich voornamelijk bezig met theoretiseren en paste zijn paar stellingen toe zonder systematische te toetsen. Terecht zei de beroemde seksuoloog Albert Moll in 1909 dat Freud zijn casusgeschiedenis op zijn theorie baseerde in plaats van zijn theorie op klinische observaties. Freud had de verdienste de ontwikkeling van psychologie en psychiatrie te stimuleren, maar van al zijn stellingen kan bijna niets de huidige criteria van wetenschappelijk onderzoek doorstaan.

Is de psychoanalyse na Freud geëvolueerd van kwaad naar erger? Of naar minder erg?

De psychoanalyse op het model van Freud houdt zich vooral bezig met het interpreteren van onbewuste betekenissen. Omdat het onbewuste niet direct wordt begrepen, zijn de verklaringen die ernaar verwijzen maar veronderstellingen. Door dat feit, bedachten Freuds collega's en discipelen andere interpretaties dan de zijne en een heleboel scholen werden opgericht. Van meerdere Amerikaanse scholen mag men zeggen dat ze minder erg zijn: die analytici tonen meer gezond verstand dan de orthodoxe freudianen. Daarentegen zijn er scholen die nog veel meer waanzin vertellen, bij voorbeeld die van Melanie Klein. De school van Jacques Lacan lijkt me echt op kwakzalverij. Zij is vooral gekend voor wat Freud "afgoderij van woorden" (*Wortgötzendienst*) noemde, iets wat hij verafschuwde. Filip Buekens heeft de moed gehad om grondig aan te tonen hoe zeer het gebabbel van Lacan onzin is (*Jacques Lacan. Proevlucht in het luchtledige*. Leuven: Acco). De verspreiding van het lacanisme in Frankrijk is een ramp.

Freud wordt vaak in één adem genoemd met Marx en Nietzsche, als de denkers die grote vraagtekens plaatsten bij de burgerlijke waarden van de westerse samenleving?

Marx, Nietzsche en Freud hebben een krachtige bijdrage geleverd aan de verspreiding van de verdenkingsmentaliteit. Wat Freud betreft, is de belangrijkste bewering dat de seksuele drift aan de oorsprong ligt van de hele psychopathologie, de versprekingen, de vriendschap, de liefde, de artistieke producties, etc. In 1908, in het artikel "Die 'kulturelle' Sexualmoral und die moderne Nervosität", breidde hij de stelling uit van zijn vriend Christian von Ehrenfels, volgens welke de huidige seksuele moraal veel problemen, lijden en hypocrisie veroorzaakt. Hij pleitte voor meer seksuele vrijheid. Hij sprak zich echter nooit uit voor een grote seksuele vrijheid, in tegenstelling tot sommige discipelen zoals Wilhelm Reich. Toen hij jong was, wilde Freud indruk maken op de bourgeois. Naarmate hij ouder werd, werd hij in feite een conservatieve burger. Het lot van de arbeidersklasse was zijn minste zorg.

En wat te denken van de invloed van Freud op de kunst?

Freuds theorieën hebben een enorme invloed gehad op verschillende aspecten van de twintigste-eeuwse westerse cultuur. Al in de jaren 1920 inspireerde Freud de grondlegger van het surrealisme, André Breton, die hij in 1921 kort in Wenen ontving. In 1938 kwam Salvador Dali Freud bezoeken, waarna deze aan Stephan Zweig schreef: "Tot die tijd had ik de verleiding om de surrealisten, die mij blijkbaar als patroonheilige kozen, te houden voor totale gekken (zeg vijftien procent, als met absolute alcohol). De jonge Spanjaard, met zijn openhartige fanatieke ogen en zijn onmiskenbare technische beheersing, deed me mijn mening heroverwegen".

Een aanzienlijk aantal romans en biografieën zijn geïnspireerd door de theorieën van Freud. Psychoanalytici wekken de indruk alles en nog wat te kunnen verklaren, van de creativiteit van kunstenaars tot seriemoorden. Freud had het voorbeeld gegeven met zijn analyses van mensen, zoals Leonardo da Vinci, of van literaire figuren zoals Hamlet.

In de Verenigde Staten is het succes van de psychoanalyse grotendeels te danken aan de cinema. Alfred Hitchcock's *Spellbound*-film, uitgebracht in 1945, is een beroemd voorbeeld. Het gaat over een wonderbaarlijke genezing dankzij het oproepen van een herinnering. Een ander treffend voorbeeld is *The Secret Passion* geregisseerd door John Huston en uitgebracht in 1962. Het presenteert op een gefictionaliseerde manier het leven van Freud tussen 1885 en 1905. Laten we ook wijzen op het succes van de prachtige film van David Cronenberg *A Dangerous Method* (2011) over de affaire van Jung met een patiënt, Sabina Spielrein, en Jungs tegenstrijdige relatie met Freud.

OVER FREUD

Feiten, illusies en mythes over de psychoanalyse

by: Jacques Van Rillaer

Bij het grote publiek is de Weense neuroloog Sigmund Freud (1856-1939) tot op heden bekend als een belangrijk wetenschapper, die baanbrekende ontdekkingen deed over de geest en over het menselijk gedrag. De psychoanalyse, de theorie waarvan hij de grondslag legde, beïnvloedde niet enkel de academische psychologie en psychiatrie, maar evenzeer de letterkunde, de filosofie, de filmkritiek en de algemene cultuur. Velen zijn vertrouwd met Freudiaanse begrippen zoals het onderbewuste, verdringing, droomanalyse, Oedipuscomplex, het Über-ich, penisnijd enzovoort. Een ontelbaar aantal mensen was de voorbije honderd jaar in analyse, voor de behandeling van een mentale problematiek of gedragsstoornis.

Ondanks de enorme populariteit van Freuds gedachtegoed, rezen van meet af aan kritische vragen over de wetenschappelijkheid van zijn opvattingen. Zo kon de psychoanalyse niet zinvol getest worden en leidden de vaak zeer langdurige analyses niet tot verbetering. Onderzoek toonde aan dat Freud vaak een loopje met de waarheid nam en zich dogmatisch opstelde over de grondbeginselen van de psychoanalyse, ook al bleken die niet te kloppen.

Jacques Van Rillaer is de ideale gids om ons wegwijs te maken in het Freudiaanse en psychoanalytische kluwen. Zelf ooit psychoanalyticus, maar nam er gaandeweg afstand van. Hij is emeritus hoogleraar psychologie (UC Louvain en Université Saint-Louis - Bruxelles).

OVER FREUD

Jacques Van Rillaer

ISBN: 9789461171283

13 x 21

125p

€ 15 (boek)

€ 10 (e-boek)

Het is allemaal de schuld van de Chinezen!

► Recensie: Paul De Belder

In het Winternummer van *Wonder en is gheen wonder* bespraken we *Wat iedereen zou moeten weten over klimaatverandering* van Bart Verhegge, een heel toegankelijk, goed onderbouwd, leerzaam boekje over het complexe fenomeen van antropogene (door de mens veroorzaakte) klimaatverandering. In haar nieuwe boek *Het is allemaal de schuld van de Chinezen!* heeft Tine Hens voor een andere insteek gekozen. Ze selecteerde tien doodoeners over klimaatverandering, van "Het is allemaal de schuld van de Chinezen" over "We gaan toch niet terug naar de middeleeuwen?" naar "Het is te laat" en "We mogen niet alarmistisch zijn". Telkens onderzoekt ze waar die doodoener vandaan komt, welke redenering of bedoeling erachter zit, en wat de wetenschap erover te vertellen heeft.

Tine Hens heeft veel onderzoekers opgezocht en laat hen aan het woord, en ze beschrijft regelmatig haar eigen reacties op de situaties die ze behandelt. Het resultaat komt op mij regelmatig wat pamphletterig over, een modieuze manier om thema's te behandelen door activistische auteurs. Ik voel me daar wat ongemakkelijk bij, met alle respect voor het activisme van Tine Hens en het doel dat ze ermee probeert te bereiken: lezers ervan overtuigen hoe belangrijk het is dat we nu actie ondernemen om klimaatverandering te stoppen en terug te draaien. Maar daarmee worstelt ze met hetzelfde probleem dat wij als skeptici ook zo goed kennen: hoe bereik je en dring je door tot de (on)gelovigen, de mensen die aantoonbaar

foute overtuigingen hebben over een onderwerp?

Ze deelt de mensen die de geciteerde doodoeners gebruiken op in categorieën: klimaattwijfelaar, -hater, -susser, -relativist, -vertrager en -fatalist. Maar daarmee blaast ze eigenlijk al eventuele bruggen op naar die mensen die van de ernst van de zaak moeten overtuigd worden. Zelfs compagnons de route zoals de ecomoderisten serveert ze af met een stromanverhaaltje ergens in het laatste hoofdstuk. Het klimaatprobleem is toch ernstig genoeg om met iedereen alle mogelijke oplossingen te overwegen en van zo veel mogelijk kanten aan te pakken? Anders schrijf je een boek dat enkel gelezen zal worden door je zielsverwanten, juist zoals vele acties van skeptici alleen de eigen clan bereiken. Dat lijkt me geen effectieve strategie, maar het probleem is natuurlijk dat het niet zo duidelijk is wat wél een goede strategie is. Hoe overtuig je twijfelaars? Hoe breng je onderbouwde feiten over naar tegenstribbelende toehoorders of lezers? Hoe pareer je de

“Tine Hens blaast bruggen op naar die mensen die van de ernst van de zaak moeten overtuigd worden. Zelfs mogelijke compagnons de route serveert ze af.”

onwaarschijnlijke tsunami van leugens en onzin in sociale en andere media?

Er is al veel over geschreven en vele ideeën zijn er over gelanceerd, in het bijzonder in tijden van COVID-19: hoe overtuig je de vaccintwijfelaars? Maar psychologisch en sociologisch onderzoek en testen van hypothesen is moeilijk en tijdrovend. We zijn er nog lang niet uit en u zal er in dit tijdschrift al veel over gelezen hebben en nog lezen. Ik denk dat we het over één zaak wel al eens kunnen zijn: je moet luisteren naar de échte bezorgdheden van de twijfelaars en hen met respect correcte informatie proberen te bezorgen. Tine Hens geeft ten andere een mooi, herkenbaar voorbeeld van hoe effectief dit kan zijn: vriendelijk antwoorden op boze mails leidt over het algemeen tot leuke, vriendelijke en beleefde antwoorden. Dat heb ik via de SKEPP mailbox ook al meerdere keren meegemaakt. We krijgen bij SKEPP natuurlijk niet zoveel bagger in de bus van misogynie betweters. In haar geval is het onbegonnen werk om daar energie in te steken, maar in een boek kan je wel een aanpak gebruiken die deze mensen niet op voorhand wegjaagt.

Dit terzijde gelaten is het boek goed geschreven, bij wijlen spannend om lezen, wetenschappelijk goed onderbouwd en met af en toe verrassende wendingen. Tine Hens slaagt erin om een veelheid aan aspecten van het probleem aan bod te laten komen, meestal voorgesteld door een expert in het domein. Het begint met het verband tussen CO₂ en klimaat, hoe we weten hoe het klimaat veranderd is in de voorbije miljoenen jaren, hoe we de evolutie van CO₂ kunnen detecteren en waarom we weten dat de recente toename veroorzaakt wordt door de mens. Voor mij nieuw was dat de Amerikaanse wetenschapster Eunice Newton Foote al in 1856 aantoonde dat waterdamp en CO₂ broeikasgassen waren, vier jaar voor John Tyndall. Ze presenteerde haar artikel hierover niet zelf voor de AAAS (American Association for the Advancement of Science), volgens Hens omdat vrouwen niet toegelaten waren. Dat klopt niet want vrouwen mochten in principe wel spreken¹, maar seksisme was toen natuurlijk wel ingebakken in de maatschappij.

“CO₂ is goed voor de planten”. Inderdaad, ze groeien sneller maar ze sterven sneller. Andere aspecten van de klimaatopwarming doen eventuele voordelen teniet: hoge temperatuur, droogte, bosbranden... En een hoog CO₂ gehalte heeft nog veel andere, negatieve effecten, bv. op de zuurtegraad van de oceanen. Overbevolking komt natuurlijk ook aan bod: laat de

“Tine Hens slaagt erin om een veelheid aan aspecten van het probleem aan bod te laten komen, meestal voorgesteld door een expert in het domein.”

mensen minder kinderen krijgen, de wereldbevolking zakt en hopsa, probleem opgelost. Deze oproep zou volgens Hens vooral van rijke westerlingen komen. De realiteit is dat de bevolkingstoename al vele tientallen jaren afneemt – de gemiddelde vrouw krijgt nu 2,17 kinderen. Bovendien zijn het de landen met de kleinste bevolkingsaanwinst (of zelfs afname) die het meeste verbruiken en CO₂ genereren. We leven ook veel langer wat ook zorgt voor een toename van de wereldbevolking. Dus mensen vroeger laten sterven zou ook een oplossing zijn, wat uiteraard door niemand wordt voorgesteld. Demografische processen zijn traag en daarom weinig geschikt voor kortetermijnacties om de CO₂-uitstoot te verminderen.

“Wij zijn te klein om het verschil te maken”, een variatie op de *Tragedy of the Commons* (tragedie van de meent). Als iedereen dat denkt, dan gebeurt er nooit iets. Het is een moeilijke, die je met morele en juridische argumenten moet proberen aan te pakken. Wij Belgen produceren ordegrrootte 20 x zoveel CO₂ als de

gemiddelde derde wereld inwoner, dus kunnen wij meer effectief handelen. Bovendien danken wij onze welvaart aan de gigantische hoeveelheden CO₂ die door onze voorouders zijn uitgestoten in de voorbije twee eeuwen. Die zit nu in de atmosfeer en de oceanen en draagt bij aan de klimaatopwarming van vandaag. We hebben dus een grote historische schuld in te lossen: klimaatrechtvaardigheid. Een reeks verwante onderwerpen komen in dit hoofdstuk aan bod: grotere impact van de opwarming in armere landen, recht op hogere welvaart in die landen, maar door *leapfrogging* (oudere, vervuilende technologieën overslaan) minder impact op CO₂ om die te bereiken, individuele acties versus regulering door de overheid ... Stuk voor stuk boeiende onderwerpen waar je een heel hoofdstuk kon aan wijden.

In “Technologie zal ons redden” lopen de wegen van Tine Hens en de skeptici het verst uit elkaar. Naïef vooruitgangsoptimisme zal uiteraard de wereld niet redden, zeker niet als het, zoals Hens schrijft, resulteert in uitstelgedrag: “We zullen het binnenkort wel met CO₂-stofzuigers oplossen”. Maar er sneuvelen in dit hoofdstuk toch te veel stromannen, naar mijn gevoel. Op een dichtbevolkte aarde, waar we CO₂-uitstoot naar 0 moeten brengen en zelfs CO₂ uit de atmosfeer en de oceanen zullen moeten halen, terwijl we de welvaart van de armere landen naar een rechtvaardig peil opkrikken, kunnen we

ons niet permitteren om niet **ook** alle technologische middelen in te zetten. Er moeten ook veel andere zaken gebeuren, maar ook het IPCC schrijft dat we er niet gaan geraken zonder nieuwe kerncentrales en negatieve emissie technologieën (“CO₂ stofzuigers”). “We gaan toch niet terug naar de middeleeuwen?” – natuurlijk niet. De kleinschalige projecten die in dit hoofdstuk worden besproken produceren wel hartverwarmende verhalen, maar lijken me weinig effectief. Er zal op grote schaal aan onze voedselproductie, industrie en woningbouw moeten geïnnoveerd worden om voldoende snel de CO₂-uitstoot op 0 te brengen.

“Zonnepanelen zijn ook vervuילend” was voor mij het boeiendste hoofdstuk. Niet zozeer omwille van de problematische afval, die verouderde zonnepanelen en batterijen betekenen. Het klopt dat we daar (nog) geen goede oplossing voor hebben, dat daar gevaarlijke stoffen in zitten en dat zonnepanelen niet ontworpen zijn om gerecycleerd te worden. Windmolens zijn een pak minder problematisch op dat gebied. Maar dit geldt voor alle industrieel vervaardigde producten natuurlijk, van smartphones tot wasmachines. Herstelbaarheid en recycleerbaarheid zouden door de overheid moeten afgedwongen worden voor alle producten. Maar waar ik aangenaam door verrast werd is

de oproep om meer mijnen te openen, vooral in de westerse wereld. We hebben heel veel nieuwe grondstoffen nodig, bv. voor magneten in windmolens en voor batterijen. Op lange termijn kunnen die onderdeel beginnen vormen van een circulaire economie, maar om de groene transitie te realiseren moeten eerst heel veel nieuwe grondstoffen ontgonnen worden. Het welvarende westen heeft mijnbouw grotendeels uitbesteed aan de rest van de wereld, resulterend in roofofbouw, uitbuiting, corruptie en vervuiling. Dit is hypocriet. “Wat we zelf doen, doen we beter” – mijnbouw is per definitie vervuילend, maar we kunnen het in Europa op een veel betere manier aanpakken, en de lasten van de wereldwijde grondstofhonger beter verdelen. Een groene oproep voor meer mijnbouw: terecht en intellectueel eerlijk.

“Het is te duur” over de kosten van de groene transitie, behandelt een complex onderwerp in onvermijdelijk te weinig bladzijden. Er komt van alles ter sprake, maar voor mij het interessantste: steun voor een koolstof-taks, waarvan economen al tientallen jaren zeggen dat het een efficiënte manier is om CO₂-uitstoot te belasten en terug te dringen in de industrie. En de daarmee gelinkte problematiek

van een CO₂-taks voor individuen, geïllustreerd door de protesten in Frankrijk vanuit de “provincie” tegen duurdere diesel, voor mensen die in afgelegen streken geen alternatief hebben voor hun dieselauto. En dit terwijl kerosine voor vliegtuigen onbelast blijft. “Het is te laat” en “We mogen niet alarmistisch zijn” sluiten het boek af en tonen Tine Hens in activistische mode. Terecht natuurlijk (buiten het stromanverhaal over ecomodernisme), maar weer onvermijdelijk te weinig nuance in de korte hoofdstukken met veel aandacht voor verhalen. Over die onderwerpen lees je best de nieuwe editie van Mark Lynas’ boek *Zes graden* en het eerder besproken *Wat iedereen zou moeten weten over klimaatverandering* van Bart Verhegge.

Recensie: Paul De Belder

Het is allemaal de schuld van de Chinezen!

Auteur: Tine Hens

Uitgeverij EPO, 2021

ISBN 978 94 6267 192 8

245 p.

1. https://en.wikipedia.org/wiki/Eunice_Newton_Foote

“Het ontstaan van de kanstheorie valt ongeveer samen met het in zwang raken van nette symmetrische dobbelstenen.”

Kans op toeval is onzin

De p-waarde uitgelegd

▶ Auteur: Jan Willem Nienhuys

In korte uitleg over wat de zogeheten p-waarde is, ziet men vaak de frase 'kans dat het toeval is' opduiken. Dat is een vrijwel zekere indicatie dat de auteur er niets van begrepen heeft.

“Een pak kaarten moet goed geschud worden. Onderzoekingen hebben uitgewezen dat na zeven keer grondig schudden er geen spoor meer over is van een eventuele oorspronkelijke ordening.”

In een recente aflevering van *Wonder en is gheen Wonder* kwam ik een dergelijke frase weer tegen, maar als je oplet zie je het zo vaak opduiken in popularisatie van wetenschap en zelfs in wetenschappelijke geschriften dat ik me afvraag of er wel één medische of fysieke onderzoeker is die het wel weet.

Eerst maar toeval. Als je dobbelt, is het aantal punten dat je gooit zonneklaar. Na het vallen van de dobbelsteen ligt bijvoorbeeld een zes boven. Er is geen twijfel mogelijk dat er een zes gegooid is. Gooi je echter vaak met dezelfde dobbelsteen, dan zullen alle zes puntenaantallen ongeveer even vaak boven komen. We zeggen dat de kans op een bepaald puntenaantal $1/6$ is. De reden is dat de dobbelsteen symmetrisch is. Het ontstaan van de kanstheorie valt dan ook ongeveer samen met het in zwang raken van nette symmetrische dobbelstenen.

Met een munt is de uitslag kop of munt. Na het vallen van de munt is het duidelijk wat de uitslag is. Als de munt mooi symmetrisch is (dus de afgebeelde 'kop' is niet bijzonder dik) zullen op den duur de beide uitslagen even vaak voorkomen.

De kans op kop is dus 0,5, namelijk aantal keren kop gedeeld door totaal aantal worpen bij een groot aantal worpen.

Als de munt een geringe afwijking heeft en de *fifty/fifty* verhouding niet helemaal klopt, kan men dat vaststellen. Als we de munt tienduizend maal gooien, zal dat natuurlijk niet exact 5000 maal kop opleveren. Het kan best 50 meer of minder zijn. Enig rekenwerk levert de voorspelling: als de munt eerlijk is, dan zal de proef 'tienduizend maal werpen' in ongeveer twee derde van de gevallen binnen die marge van 50 meer of minder dan de 'verwachte' 5000 kop blijven. Die marge heet de standaardafwijking. Dat is een vakterm uit de theorie van kansen en statistiek. Een afwijking van meer dan het dubbele van de standaardafwijking (100 in dit geval) zal slechts 1 op de twintig maal voorkomen.

Als je van plan was op die manier je munt op eerlijkheid te testen, en je krijgt 6000 maal kop dan ligt het voor de hand dat die munt niet eerlijk is of dat je stelselmatig de uitslagen verkeerd noteert of niet goed gegooid hebt of misschien de uitkomst verzonnen is. Als je de moeite

doet de munt goed te bekijken, zul je misschien kunnen zien dat hij niet helemaal symmetrisch is.

Maar wat als je 5100 maal kop vindt? Gesteld dat de munt volkomen eerlijk is, dan is de kans op minstens zo'n grote afwijking naar boven of naar beneden ongeveer $1/20$. Dat is ongeveer dezelfde kans als drie punten gooien met twee dobbelstenen – bepaald geen schokkende gebeurtenis.

De verleiding is groot om te denken dat als je zegt 'deze munt is niet goed', je een kans hebt van $1/20$ dat je fout zit. Maar de enige correcte bewering is 'als deze munt wel goed is, dan leert een berekening dat de kans op de zojuist gevonden uitslag gelijk is aan $1/20$ '. Wanneer je van die voorwaarde af wilt, moet je je uitspreken over de kans dat de munt in kwestie niet exact even dik is aan beide zijden. Daar weet je echter niets van.

Vazen, kaarten en regen in Antwerpen

Naast dobbelstenen en munten dienen ook vazen met witte en zwarte (of rode) ballen als voorbeeld.

Als daar blind een bal uit getrokken wordt, is de kleur van de getrokken bal volkomen duidelijk. Als gezorgd wordt dat de ballen goed gemengd worden, en de vaas 5 rode en 10 witte ballen bevat, is de kans om een rode bal te trekken $1/3$. Dat volgt uit de symmetrie van de situatie: alle ballen zijn volstrekt gelijk op de kleur na, en het proces van ballen in de vaas stoppen en daarna mengen zal niet een bepaalde kleur bevoordelen.

Voor speelkaarten geldt iets dergelijks. Een pak kaarten moet goed geschud worden. Onderzoekingen hebben uitgewezen dat na zeven keer grondig schudden er geen spoor meer over is van een eventuele oorspronkelijke ordening.

Er zijn allerlei processen die lijken op het gooien van een munt of het trekken van ballen uit vazen: de uitslag is volkomen duidelijk, maar slechts gedeeltelijk voor-

spelbaar. Van een bepaald type uitslag kunnen we vaak wel zeggen in welk percentage van de gevallen die zich voordoet, met andere woorden, we kunnen zinvol spreken over de kans dat een bepaald type geval zich voordoet.

We kunnen spreken over de kans dat het op een julidag regent in Antwerpen, de kans dat een boreling een jongetje of een meisje is, de kans een bepaalde ziekte op te lopen of de kans dat een bepaalde kandidaat de verkiezingen wint. Regen in Antwerpen, het geslacht van een kind, de aanwezigheid van ziekte en wie de verkiezingen wint zijn vrijwel ondubbelzinnig te bepalen.

Bloeddruk en tamme rat

We kunnen echter niet spreken over 'de kans op toeval'. Om vast te stellen dat iets toeval is of niet, moet je naar het onderliggende mechanisme kijken. Er is geen kenmerk van de uitslag waaraan je dat kunt zien. Er is ook geen zinvol experiment te bedenken waarin een of ander kansmechanisme de ene keer 'toeval' produceert en de andere keer 'geen toeval'.

In welke situatie zie je die onzinterm 'kans op toeval' opduiken? Een voorbeeld: Bij een medisch experiment wordt middel X tegen hoge bloeddruk uitgeprobeerd. Een grote groep patiënten wordt door een eerlijke loting (bijvoorbeeld door het opgooien van een munt) in tweeën gedeeld. Alle patiënten krijgen ogenschijnlijk precies hetzelfde middel, maar de ene groep krijgt X, en de andere groep krijgt een suikerpil die precies op X lijkt, een zogeheten placebo. Voor de zekerheid wordt gecontroleerd dat de twee groepen goed vergelijkbaar zijn, en dat niet het toeval van de loting de X-groep bij aanvang een gemiddeld veel hogere of lagere bloeddruk had of in een ander belangrijk opzicht afweek van de placebogroep. Bij beide groepen zakt de bloeddruk in de loop van een paar weken. Dat is normaal om diverse redenen. Bij de groep die X krijgt, gaat de gemiddelde diastolische bloeddruk met 36 mm Hg extra omlaag, vergeleken met de andere groep. Het gaat om gemiddelden, en de geschatte standaardafwijking in dat verschil van gemiddelden is 18 mm Hg. De daling in de X-groep is tweemaal de standaardafwijking.

“**B**etrouwbaarheid en betrouwbaarheidsinterval zijn statistische vaktermen die ook vaak verkeerd worden gebruikt.”

De correcte redenering begint dan als volgt. Stel dat het onderzochte middel volkomen onwerkzaam is en in alle opzichten niks meer doet dan een suikerpil, en dat de proef en het resultaat ervan op een eerlijke manier tot stand zijn gekomen. Wat zou dan de kans geweest zijn op dit resultaat? Let op de woorden 'zou' en 'stel'. Het resultaat is er al, dus de kans erop is gewoon 1. Het gaat erom hoe vaak je zo'n uitkomst mag verwachten als je twee placebo's met elkaar vergelijkt in precies zo'n experiment, en alleen het toeval van de patiënten die zich aanmelden en het toeval van de loting en andere toevalligheden zorgen voor de verschillen tussen beide groepen. De standaard berekeningswijze komt op een kans van 0,05 ofwel 5 procent of 1/20 dat het verschil minstens zo groot is. Let op 'berekening': die kans wordt niet bepaald door het experiment een groot aantal malen te herhalen, maar door gebruik te maken van de welbekende eigenschappen van bonafide kansprocessen.

Nu komt de volgende stap, namelijk een conclusie trekken. Voor het gemak beperken we ons tot een keuze uit twee conclusies: 1. Het middel was waardeloos voor deze groep patiënten, en 2. Het middel was niet waardeloos. Kunnen we iets zeggen over de kansen van 1. en 2.? Het antwoord is gewoon nee (behalve dan dat die kansen samen 1 zijn). Het enige wat we weten is dat:

(I) 'Als het middel waardeloos zou zijn, dan zou de gevonden uitkomst een kans van 0,05 hebben gehad.'

Dat getal 0,05 (dus de kans op de gevonden uitkomst of een nog extremere, aangenomen dat het middel waardeloos is) heet het significantieniveau van de uitkomst. Dat is een statistische vakterm. We noteren hem vaak met p. Of die 36 mm Hg van enig klinisch belang is, staat hier helemaal los van. Ik ga nu niet diep in op de talloze manieren waarop gefraudeerd kan worden met tests om een kleinere waarde van p te fabrieken. Dat gaat meestal op

dezelfde manier als bij de held in een film die zomaar een zes gooit met een dobbelsteen. Hij heeft het in werkelijkheid vaker gedaan en de andere opnamen zijn weggegooid, selectie dus.

Van bovenstaande bewering (I) mag je niet maken:

(II) 'Met deze gevonden uitkomst is de kans dat het middel waardeloos is, gelijk aan 0,05.'

Je kunt deze onjuiste uitspraak nog verder verergeren:

(III) 'Met deze gevonden uitkomst is de kans dat die op toeval berust gelijk aan 0,05.'

Of

(IV) 'Het middel werkt. Het risico dat we ons vergissen is 5 procent.'

Of

(V) 'Het is 95% zeker dat het middel werkt.'

Of

(VI) 'Het middel werkt, met 95% betrouwbaarheid.'

De correcte uitspraak (I) is in een fout (II) veranderd door in essentie twee zinsdelen om te wisselen! Uitspraak (VI) is bijzonder bedrieglijk, want 'betrouwbaarheid' en 'betrouwbaarheidsinterval' zijn statistische vaktermen, die eveneens vaak verkeerd worden gebruikt. Ook daar geldt: als de waarde in werkelijkheid buiten het '95% betrouwbaarheidsinterval' zou zijn, dan zou de uitslag van het experiment een kans gehad hebben van 5%. Dus alweer een soort voorwaardelijkheid, en geen uitspraak over de kans dat de werkelijke waarde in dat interval ligt. Die werkelijke waarde is trouwens helemaal niet een gevolg van de werking van een kansmechanisme, in tegenstelling tot alle metingen die bij een experiment gedaan worden.

Laatst zag ik nog een mooie vergelijking. Als ik u zeg dat mijn huisdier vier poten heeft, wat is dan de kans dat het een tamme rat is? Als ik 'vier poten heeft' en 'een tamme rat is' omwissel, dan wordt het antwoord totaal anders. Zonder omwisselen is de kans bijzonder klein, want hoeveel mensen hebben er nou tamme ratten als huisdier? Met omwisselen is de kans genoeg 100% (er is een kleine kans dat een huisdier een poot mist of dat het om een parkiet of zo gaat.)

Black Beauty

Ik verschaf nu wat meer informatie over de bloeddrukproef. Het ging om een proef met een homeopathisch middel. Dan weten we meer. De kans dat het middel waardeloos is, is 100%. Exact, dat wil zeggen 99,999... procent met honderden of duizenden negens achter de komma. Het resultaat van de proef zou een ietwat uitzonderlijk toeval kunnen zijn, maar gezien het track record van homeopaten is het onderzoeksrapport dan veeleer een zoekplaatje 'waar zit de fout?'

Als daarentegen het onderzochte middel al door velen is onderzocht met vergelijkbare resultaten was de kans dat het middel waardeloos is al dicht bij 0% voor de proef begon en door de testuitslag is die nu nog veel dicht bij nul procent en zeker geen 5%.

Dit is erg verwarrend. Waarom komt er elke keer wat anders uit? Laten we uitgaan van een grote verzameling vergelijkbare situaties, bijvoorbeeld verschillende middelen tegen hoge bloeddruk. In A gevallen hebben we een werkzaam middel, en in B gevallen een onwerkzaam middel. Bij een farmaceutisch bedrijf dat jaarlijks duizenden stoffen onderzoekt, verhouden A en B zich typisch als 1:10.000. Van die duizenden stoffen haalt er maar één de eindstreep. Bij een levensverzekeringsmaatschappij die van nieuwe verzekerden een hiv-test vraagt, gelden ook zulke extreme verhoudingen tussen besmette en onbesmette klanten. Als de situatie waar het om gaat 'willekeurige vrouw van boven de 50' is, dan gaat het misschien om ongeveer 3 gevallen 'heeft borstkanker' tegen 1000 gevallen 'heeft geen borstkanker'.

De verhouding A:B of A/B heet de *odds*. Dat is een term uit de gokwereld. Als voor een bepaald paard, zeg Black Beauty, in een bepaalde race maar 1 op 11 gokkers denken dat Black Beauty gaat winnen, zal de *bookmaker* 10 maal de inzet beloven aan degene die op winst voor Black Beauty gokt. In dat geval zijn de andere 10 gokkers (die op een ander paard gegokt hadden) hun inzet kwijt. Zo hoopt de bookmaker quitte te spelen. De verhouding 1:10 heet in het Nederlands ook wel de wedverhouding¹.

1. Odds zijn geen kansen, maar odds zoals 1 tegen 1000 zijn gelijk aan een kans van 1 op 1001. Dus zulke 'kleine odds' zijn numeriek praktisch hetzelfde als kleine kansen.

Bayes-factor

We voeren nu een onderzoek uit. Laten we ervan uitgaan dat als het middel werkt, er 80% kans is dat het onderzoek dit ook aantoonst (dat heet de *power* van de test), maar dat er 5% kans is op een fout-positieve uitslag. Dus als het middel onwerkzaam is, dan is er 5% kans dat de test toch lijkt te zeggen 'ja, het werkt'. Die 5% is het gebruikelijke significantieniveau voor dit soort proeven.

Dan leveren de A werkzame gevallen 0,8 A correcte antwoorden 'werkzaam' en de B onwerkzame gevallen produceren 0,05 B foute antwoorden, namelijk ook 'werkzaam'. Als we alleen kijken naar de gevallen die het al dan niet terechte antwoord 'werkzaam' hebben opgeleverd, dan is in die verzameling de verhouding werkzaam:onwerkzaam veranderd in 0,8 A : 0,05 B, en in breukvorm 16 A/B. Die voor deze test specifieke voorfactor 16 is gewoon 80 gedeeld door 5. Voor wat ik hier 'voorfactor' noem is ook een vakterm bedacht, namelijk *likelihood ratio*; sommigen spreken ook van Bayes-factor.

Toegepast op mammogrammen: het is niet zeker dat die verhouding 3:1000 ook geldt voor degenen die zich bij bevolkingsonderzoeken melden (wie weet zijn vrouwen bij wie borstkanker in de familie voorkwam meer gemotiveerd), maar laten we dat maar aannemen. Het mammogram heeft een *power* van 90% (dus 10% kans dat een tumor niet ontdekt wordt), terwijl er ongeveer 1% kans is dat de uitslag loos alarm is. De Bayes-factor is dus 90% gedeeld door 1%, te weten 90. De vooraf-*odds* van 3:1000 gaan door een 'positieve' uitslag over in achteraf-*odds* van 270:1000, ruwweg 1:4. Dat betekent dat een flinke meerderheid van de positieve uitslagen fout is, wat voor de betrokkenen heel naar is, vanwege de onzekerheid, onaangename vervolgonderzoeken en dergelijke².

Met andere woorden, als je statistische tests uitvoert, dan is het getal dat de zeggingskracht van de test uitdrukt gelijk aan *power* gedeeld door significantieniveau. Dat significantieniveau is makkelijk uit te rekenen, want dat gaat uit van een duidelijk kansmodel, namelijk 'het middel doet niks', en in het borstkankervoorbeeld 'er is geen borstkanker'. De *power* is vaak wat lastiger, speciaal als je onbekende middelen onderzoekt. Je weet namelijk niet hoeveel werking de moeite waard is. Als je vindt dat een pijnstiller 'werkt' als de gemiddelde pijn bij een grote groep men-

sen een paar procent zakt, heb je waarschijnlijk heel veel proefpersonen nodig voor een bepaalde *power*, en dan wordt het onderzoek ook erg duur. Als je daarentegen vindt dat een pijnstiller 'werkt' als bij vrijwel iedereen de pijn volkomen verdwijnt, heb je niet zoveel proefpersonen nodig.

Ik heb zojuist nogal willekeurig de *power* op 80% gesteld, en ik heb het significantieniveau van 5% gehanteerd. Zoals gezegd, de *power* van onderzoeken is meestal onzeker, maar je mag toch hopen dat de onderzoeker niet aan een onderzoek begint tenzij hij of zij een redelijke kans denkt te hebben dat het een werkend middel ook als zodanig zal aanmerken. Al met al kun je zeggen dat bij de gebruikelijke medische onderzoeken naar de werking van middelen, behandelingen en diagnostische tests de *likelihood ratio* tamelijk bescheiden is, iets tussen 10 en 100. Bij hiv-tests (preciezer: een combinatie van ELISA en een hiv-differentiatietest) is de *likelihood ratio* nog veel hoger.

Als het gaat om een homeopathisch middel, dan hebben we de tamelijk uitzonderlijke situatie met $A=0$. Dan is zijn de *odds* vooraf, dus A/B, gewoon nul, en waar je dat ook mee vermenigvuldigt, het blijft nul. Gaat het daarentegen om een middel waarvan de werking bekend is, dan is A/B misschien wel in de buurt van 1000 (dus een erg kleine kans dat alle eerdere onderzoekers reuze pech hadden, of zich deerlijk vergist of massaal gefraudeerd hebben). Dan zullen de achteraf-*odds* door dat nieuwe onderzoek naar 10.000 of meer gaan, met andere woorden de kans gaat van 99,9% naar 99,99%.

Als je echt geen flauw idee hebt in welke situatie je verkeert, dan is de verleiding groot om beide mogelijkheden even plausibel te achten, dus $A/B = 1$, en naïef te denken dat de *power* van je test 100% is. In dat geval zijn de achteraf-*odds* 20, met andere woorden, een kans van 1 tegen 20 dat je je vergist.

Hiermee hebben we dus de verborgen veronderstellingen gevonden van al die sprekers over 'kans op toeval'. Misschien zijn ze zich niet eens bewust van die veronderstellingen. Ten eerste: ze menen dat het onderzoek in kwestie een werkzaam middel vrijwel zeker zou aanwijzen. Dat is al behoorlijk optimistisch. Ten tweede, en nog belangrijker, ze vermoeden impliciet dat de onderzochte hypothese voor de

“Wie een loterij wint, kan zeggen: 'de kans dat ik gewonnen heb is 1'.”

proef al een *fifty/fifty* kans had om te kloppen: ze is waar of niet, simpel toch?

Ioannidis

Wanneer je de frase 'p=0,05' in woorden wilt weergeven, is de correcte versie: 'als het om onzin gaat, is de kans op een dergelijke uitslag vijf procent'. Wil je het een beetje vriendelijker zeggen, dan wordt het 'als slechts toeval een rol gespeeld zou hebben, zou de berekende kans op een dergelijke of meer extreme uitslag vijf procent zijn geweest'. Welke formulering je ook kiest, die zal het woord 'als' bevatten of op een andere manier de voorwaarde 'er is niets aan de hand' / 'het is onzin' / 'het middel werkt niet' (deftig gezegd: 'de nulhypothese geldt') of iets dergelijks uitdrukken. Over kansen kun je pas gaan spreken als je enig benul hebt hoe groot de kans is (0,1%, 50%, 99,9%?) dat aan de voorwaarde voldaan is.

Denk aan een loterij. Wie een loterij wint, kan zeggen: 'de kans dat ik gewonnen heb is 1' – het is immers gebeurd, en ook: 'elke deelnemer aan deze loterij, ik ook, had een kans van een miljoenste om te winnen toen hij of zij een lot kocht' – er waren een miljoen loten, die door de constructie van het kansmechanisme gelijke kansen hadden. Maar 'de kans dat het toeval is dat juist ik gewonnen heb, is een miljoenste' is wordsla.

In 2005 schreef John Ioannidis een artikel getiteld: 'Why most published research findings are false'. In essentie betoogde hij dat voor veel ontdekkingen de vooraf-odds zo laag zijn dat zelfs na vermenigvuldiging met de Bayes-factor (dus *power* gedeeld door significantieniveau) de achteraf-odds nog steeds slechter waren dan 1:1. Daar komt nog bij, betoogde hij, dat negatieve uitkomsten oninteressant zijn, dus niet gepubliceerd worden, wat tot een verdere vertekening aanleiding geeft. Uiteraard doet dit probleem zich voor in vakgebieden waar de onderzoekers grote aantallen mogelijkheden bekijken, en dan alles wat er een beetje uitspringt aangrijpen om er een publicatie van te maken. Notoire zondaars vindt men bij de voedingsleer, waar men om de haverklap verneemt dat dit of dat voedingsmiddel de een of andere ziekte bevordert of tegenwerkt. Ook genetische afwijkingen in kankercellen doen het goed. Dat komt doordat kankercellen veelal zo ontspoord zijn (door het defect raken van regelmechanismen) dat ze elk honderden willekeurige mutaties bevatten.

De kans dat God bestaat

Een kras voorbeeld van misbruik van het beginsel 'weet niks, dus fifty/fifty' is een recent godsbewijs³. In 2003 'bewees' iemand dat de kans dat God bestaat 67% was. Nadere beschouwing wees uit dat hij

begonnen was met 'God bestaat of niet, gelijke kansen'. De argumenten pro en contra een almachtige, alwijze en algoede Schepper-God (dus niet de nogal rancuneuze en lichtgeraakte heerschappen van de gangbare religies) had hij opgevat als fictieve *likelihood ratios* van tests.

Bij echte tests zijn de *likelihood ratios* vaak nog behoorlijk te schatten, maar hij had het met een natte vinger gedaan. Doordat in zijn ogen de argumenten pro en contra vrijwel tegen elkaar wegvielen, kwam hij op achteraf-odds van ja:nee = 2:1. Zo viel het bestaan van het kwaad (*likelihood ratio* 0,1) weg tegen het feit dat we snappen wat goed is (*likelihood ratio* 10). Eveneens viel het bestaan van slechteriken weg tegen natuurlijke gebeurtenissen (genezingen e.d.) die als wonder gevoeld worden. Uiteindelijk gaf het bestaan van religieuze ervaringen (*likelihood ratio* 2) de doorslag. Presto: de vooraf-odds 1:1 veranderen in achteraf-odds 2:1, dus een kans van 2 op 3 dat God bestaat.

Nog afgezien van het feit dat er geen kansmechanisme bekend is dat ervoor zorgt dat we al dan niet in een universum met een algoede enzovoorts schepper-god terecht komen⁴, is dit een onzinnige berekening, die je trouwens met groot gemak ook op nul kunt laten uitkomen: zo'n god is incompatibel met het be-

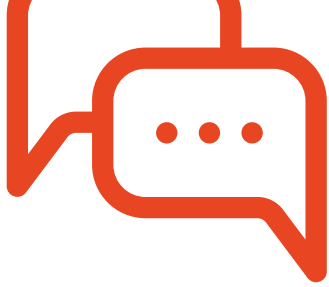
staan van lijden en kwaad. Dat geeft een *likelihood ratio* nul voor de test 'verklaart deze hypothese het lijden?'

Soms weet je heel inderdaad heel weinig. Maar zo gauw de vooraf-odds A/B ergens tussen pakweg een miljoenste en een miljoen zijn, is het zinvol om proeven te doen. Met een handvol tests die elk een *likelihood ratio* van enkele tientallen leveren, wordt het al gauw irrelevant waar je mee begon. Behalve als, zoals bij homeopathie, de vooraf-odds gewoon nul zijn.

Jan Willem Nienhuys

is wiskundige, boekenvertaler en scepticus. Hij doceerde wiskunde aan de Technische Universiteit Eindhoven. Daarnaast is hij bestuurslid en secretaris van de Stichting Skepsis en redacteur bij het tijdschrift *Skepter*.

2. Ik heb de cijfers geprobeerd zo realistisch mogelijk te maken, maar het blijven fictieve getallenvoorbeelden. Voor de echte cijfers moet u bij een dokter zijn die hier genoeg van weet.
3. De standaard godsbewijzen zijn al door Kant afgebrand. Dus 2003 is recent.
4. Dat er universa zouden kunnen zijn met kwaadaardige goden werd niet in aanmerking genomen.

Kort

Samenstelling: Tim Trachet

DAAR IS VEREECKE WEER

Alle onzin weergeven die over de COVID-19 wordt verteld zou wat veel zijn. En eentonig. We willen echter een uitzondering maken voor onze nationale complotdenker en Put-winnaar Peter Vereecke.

In een brief die hij naar allerlei mensen opstuurde, waaronder de premier en andere politici, looft hij een prijs van liefst 1 miljoen euro uit aan wie het bestaan van het coronavirus kan aantonen.

Als we hem goed begrijpen bestaat het virus alleen "virtueel" als "theoretische hypothese" op een computerprogramma. We citeren uit zijn brief: "Nog nooit is dus dat spookvirus gevonden in één zieke of gezonde mens. Evenmin is aangetoond dat het de oorzaak van die ziekte Covid-19 zou zijn en zeker niet dat dit gevaarlijk besmettelijk zou zijn. Van een pandemie is overigens nooit sprake geweest."

Vereecke stelt zich trouwens de vraag of virussen überhaupt bestaan.

De gewezen burgemeester van Evergem deed zijn aanbod op de symbolische datum van 11 september. Eerder had hij al tevergeefs een aantal ministers en gezondheidsexperts gevraagd naar de realiteit van het virus. Hij beklagt zich openlijk dat hij geen reacties kreeg. Verdere inlichtingen over de prijsvraag bij de betrokkene zelf

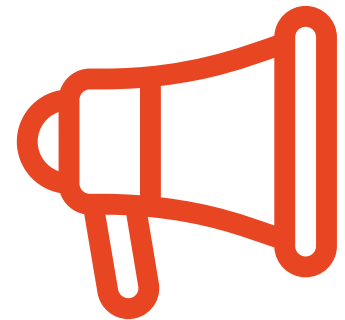
TOCH WEER EENS IETS OVER UFO'S

Het gebeurt niet elke dag, maar deze zomer haalde een Amerikaans rapport over ufo's het nieuws. Nog voor de publicatie waren er lekken naar de pers, die meteen met grote koppen kon verkondigen dat het rapport geen bewijs voor buitenaardse ruimtetuigen bevat.

Het betreft de resultaten van een onderzoek in opdracht van het Amerikaanse ministerie van Defensie. In een verder verleden liet het Pentagon al meermaals dergelijk onderzoek doen. Dat leidde tot het Condonrapport (1968), een cruciale fase in de "klassieke" ufologie.

Nu gaat het om de studie van recente gevallen van ufo's, of beter: van *unidentified areal phenomena* (niet-geïdentificeerde luchtfenomenen). De term UFO heeft een te verdachte connotatie gekregen en is hoe dan ook geen gelukkige uitdrukking. Hij staat immers voor *Unidentified Flying Object* en er is a priori geen reden waarom er achter zulke verschijnselen een (fysisch) "object" bestaat.

Het onderzoek liep sinds 2007, onder verschillende namen, het laatst als *Unidentified Aerial Phenomena Task Force*. Gegevens van onverklaarde waarnemingen door militaire piloten werden verzameld en onderzocht. Het

project was in principe geheim, maar vorig jaar kwam er een wet die de Amerikaanse regering verplicht een zekere openbaarheid te geven aan dergelijke informatie.

Lieden die al lang geloven dat de overheid de waarheid over ufo's verbergt, drongen daarop aan. Toch is het rapport voor de ufologen teleurstellend. Het bevat maar enkele bladzijden waarin eigenlijk niets nieuws staat. Een aanzienlijk langere bijlage is geclassificeerd en mag maar door een beperkt aantal politieke verantwoordelijken worden ingezien.

Het onderzoek behandelde meer dan 120 incidenten waarbij Amerikaanse militaire vliegtuigen waren betrokken. Voor het grootste deel kon er geen afdoende verklaring worden gevonden. Het rapport vermeldt dat er geen bewijs is dat het om buitenaardse technologie ging, maar dat kan ook niet worden uitgesloten. Het is wel uitgesloten dat tuigen van Amerikaanse makelij die de overheid geheim houdt, er in zijn betrokken.

Vermoed wordt dat het in een paar gevallen ging om "experimentele technologie van een vreemde mogendheid" en daar was het het Pentagon wellicht vooral om te doen. Men maakt zich zorgen om wat de Russen en de Chinezen aan hypersonische wapens ontwikkelen.

LEUGENDETECTOR MAG WEER... ONDANKS BEZWAREN

Sinds kort mag de Belgische politie voor ondervragingen van verdachten opnieuw gebruik maken van de polygraaf, in de volksmond bekend als de "leugendetector".

De politie gebruikte de polygraaf al twintig jaar, zonder dat het gebruik wettelijk geregeld was. Anderhalf jaar geleden kwam er dan toch een wet daarvoor, maar het was wachten op juni 2021 voor een koninklijk besluit de technische criteria vastlegde.

Experts – psychologen en criminologen – uitten zich negatief over het gebruik van de polygraaf en betreuren dat ze niet werden geraadpleegd. De Raad van State heeft in zijn advies gewezen op de beperkte betrouwbaarheid van het toestel. Maar weinig Europese landen laten het gebruik van een leugendetector toe.

Een polygraaf meet fysiologische reacties tijdens een ondervraging, waarbij iemand die liegt geacht wordt nerveuzer te reageren. Maar ook onschuldige mensen kunnen behoorlijk zenuwachtig zijn als ze worden ondervraagd. . . Men schat dat 10 tot 20% van de ondervraagden ten onrechte als leugenaars wordt aangewezen. Omgekeerd bestaan er trucjes om de test te misleiden. Die circuleren zelfs op het internet. De politie wijst erop dat niemand gedwongen mag worden om een test te ondergaan. De polygraaf mag ook enkel gebruikt worden voor ernstige misdrijven en dan nog alleen als "ondersteunend bewijs". De test mag dus niet doorslaggevend zijn. Maar in de praktijk zou hij vooral in twijfelachtige gevallen worden gebruikt en dan dreigt hij juist meer gewicht te krijgen, aldus een expert.

Ook advocaten zijn niet gelukkig met het gebruik van een leugendetector. Bewijs of niet, het valt niet uit te sluiten dat een rechter – en nog meer een jury – in zijn oordeel beïnvloed wordt door het resultaat van een test, of de weigering om zich te laten testen als een schuldbekentenis interpreteert.

Dieter De Cleene in *De Morgen* (8 september)

EXPERT IN ONEERLIJK GEDRAG WAS ZELF ONEERLIJK

In 2012 publiceerden Amerikaanse psychologen een artikel waaruit bleek dat mensen meer neiging hebben een eerlijke verklaring te ondertekenen als de plaats waar ze hun handtekening zetten (achter zoiets als "ik verklaar dat deze verklaring eerlijk en oprecht is") zich *bovenaan* de verklaring bevindt - en dus voorafgaand aan de plaats waar ze de informatie moeten invullen - dan als die handtekening er komt *op het einde* van de verklaring. Enkele in dat artikel vermelde experimenten toonden dat aan: oneerlijk gedrag nam statistisch duidelijk af als de handtekening vooraf kwam.

Het artikel kreeg nogal wat aandacht omdat dit een eenvoudige manier opleverde om fraude te bestrijden. Minstens één verzekeringsmaatschappij en enkele overheidsdiensten pasten de methode van de handtekening bovenaan dan ook toe.

Latere experimenten leken dat fenomeen echter niet te bevestigen en er kwam twijfel. Bovendien bestudeerde een groep speurders onlangs het bewuste artikel en ontdekte dat een van de belangrijkste daarin vermelde experimenten een vervalsing moest zijn.

De verantwoordelijke onderzoeker voor dat experiment was Dan Ariely van de befaamde Duke University. Hij analyseerde gegevens die hem door een verzekeringsmaatschappij waren geleverd. Het ging om documenten waarin verzekerden op hun erewoord verklaarden wat de kilometerstand van hun auto was. Het bleek dat de personen die "bovenaan" moesten tekenen statistisch significant meer kilometers (in dit geval mijlen, want het ging om Amerikanen) hadden afgelegd dan diegenen die "onderaan" signeerden. Die resultaten, zo bleek uit de ana-

lyse van de gegevens, waren gewoon te mooi om waar te zijn. Dus was er fraude in het spel. Ariely ontkende dat hij had willen frauderen en legde de schuld voor het geknoei met gegevens bij de verzekeringsmaatschappij. Alleen wilde hij de naam van deze verzekeraar eerst niet geven. Toen hij dat later toch deed, liet de genoemde maatschappij weten dat ze voor zover ze kon nagaan nooit dergelijke informatie aan Ariely had geleverd.

Een zoveelste geval van wetenschappelijke fraude? Ja, maar wat dit geval ironisch maakt, is dat Dan Ariely bij het grote publiek bekend werd met zijn studies over irrationeel en onethisch gedrag en zijn artikels, lezingen en boeken die daarop gebaseerd zijn, waaronder de bestseller *The (Honest) Truth About Dishonesty: How We Lie to Everyone — Especially Ourselves* (2012). Intussen is er twijfel gerezen over de geldigheid van andere van zijn wetenschappelijke publicaties.

9/11

20 jaar complotdenken

▶ Auteur: Brecht Decoene

Op 11 september 2001 schokte de grootste terroristische aanval op eigen bodem ooit de Verenigde Staten, en met hen de rest van de wereld. Negentien terroristen van Al Qaeda kaapten vier vliegtuigen en troffen daarmee drie belangrijke gebouwen met symbolische waarde. Hierbij vielen meer dan 3000 doden en 6000 gewonden. Bij geen enkele andere catastrofe in de recente Amerikaanse geschiedenis vielen op één dag meer slachtoffers te betreuren.

De aanslagen van 9/11 waren moeilijk te bevatten, onwezenlijk zelfs. De emotionele naschok desoriënteerde het land nog maandenlang. Misschien konden sommigen dat schrikbarend eenvoudige relaas van de negentien Al Qaeda-terroristen daarom niet als geloofwaardig aanvaarden. Het ongelofelijke valt soms moeilijk te plaatsen.

Pas in 2021 kondigde president Joe Biden aan dat hij zijn troepen volledig terugtrekt uit Afghanistan. Daarmee komt een einde aan een oorlog die begon op 7 oktober 2001, omdat Al Qaeda er onderdak kreeg van de taliban. De VS en hun bondgenoten vielen het land binnen en vernietigden er meerdere strategische communicatie- en commandoelwitten. Afghanistan werd de uitvalsbasis voor de jacht op Osama bin Laden en zijn handlangers. De taliban, die Bin Laden een hand boven het hoofd hielden, werden uiteindelijk verjaagd maar nooit verslagen. In een periode van twintig jaar sneuvelden

“Het ongelofelijke valt soms moeilijk te plaatsen.”

“In een periode van twintig jaar sneuvelden in Afghanistan bijna evenveel Amerikaanse militairen als burgers op die beruchte dag in september 2001. Die andere oorlog in Irak pakte al helemaal desastreuus uit.”

in dat conflict bijna evenveel Amerikaanse militairen als burgers op die beruchte dag in september 2001.

Die andere oorlog in Irak pakte al helemaal desastreuus uit. Tussen de aanslagen van 11 september en Saddam Hoessein was nooit enig relevant verband aangetoond. President George Bush greep echter zijn kans om de kwestie uit te buiten voor zijn persoonlijke agenda. De regering zaaide verwarring en trachtte Irak aan Al Qaeda te linken door middel van de leugen dat het land over massavernietigingswapens zou beschikken. Zo konden de VS en hun bondgenoten ook dat land binnenvallen, met als achterliggend motief het vrijwaren van de oliereserves. Die aanpak leidde echter tot sektarisch geweld, dat een vruchtbare voedingsbodem vormde voor de opkomst van Islamitische Staat (IS), wat dan weer resulteerde in een totaal ontwrichte regio en een gigantische vluchtelingstroom.

Fundamentele kritiek op Bush' beleid is dus verre van ongegrond. Maar wie profiteert van een crisis heeft deze natuurlijk nog niet noodzakelijkerwijs veroorzaakt of ontworpen. Mensen die zo redeneren, bezondigen zich al snel aan de aloude drogreden *post hoc, ergo propter hoc*: aangezien B zich voerde na A, is B door A veroorzaakt. Maar het is niet omdat iemand geniet van een erfenis dat hij per definitie ook zijn erfflater heeft vermoord, toch?

Desondanks zijn allerlei mensen over de hele wereld ervan overtuigd dat de aanslagen op 11 september 2001 niet leken wat ze waren, namelijk een terroristische actie gepland en uitgevoerd door islamitische fundamentalisten van Al Qaeda. Ze stellen dat de officiële weergave van de feiten barstensvol tegenstrijdigheden, onwaarschijnlijkheden en onverklaarbare elementen zit. Ze koesteren een onwrikbaar geloof dat het officiële verhaal niet kan kloppen. Die versie zou immers niet opgewassen zijn tegen hun kritischer analyse. Daarnaast houden ze vast aan het idee dat heel wat bewijsmateriaal vernietigd zou zijn, niet vrijgegeven, over het hoofd gezien, of simpelweg verdwenen. Heel wat belangrijke getuigen die de officiële versie tegenspreken, zijn volgens hen niet gehoord, of hun getuigenissen zijn nooit opgenomen in de officiële rapporten.

De Amerikaanse regering vertelde ons dus niet het hele verhaal, zo stellen deze critici. Volgens hen was de overheid zelf betrokken bij de aanslagen. Of straffer: de geheime operaties van 11 september 2001 waren al jaren voordien gepland en voorbereid door niemand minder dan topambtenaren in schaduwkabinetten binnen de regering. 9/11 was een *inside job*, zo beweren ze.

Deze mensen zien zichzelf als leden van de Truth Movement of waarheidsbeweging. Ze noemen zich *truthers* of waarheidszoekers. Vanuit skeptisch en wetenschappelijk

De aanhangers van complottheorieën vermoeden dat schimmige organisaties, geheime overheidsdiensten of een onzichtbare elite eigenlijk de gebeurtenissen sturen. Ze doen dat in de schaduw of achter de schermen, waar zij degenen zijn die werkelijk aan de touwtjes trekken. Ze werken aan een kwaadaardig, immoreel en ongerechtvaardigd plan om meer geld, macht en controle te verwerven.

perspectief behoort deze groep tot de complotdenkers. Hun opvattingen zijn complottheorieën.

Zo'n complottheorie is een alternatieve, maar foutieve verklaring voor een historische gebeurtenis waarbij de officiële versie wordt verworpen en er bij de truthers de overtuiging is dat de ware toedracht voor het publiek wordt verborgen. Deze aanhangers vermoeden dat schimmige organisaties, geheime overheidsdiensten of een onzichtbare elite (die op een verholen manier werkzaam is in de politiek, de wetenschap of de media), eigenlijk de gebeurtenissen sturen, zonder dat dit openlijk bekend is. Ze doen dat in de schaduw of achter de schermen, waar zij degenen zijn die werkelijk aan de touwtjes trekken. Ze werken aan een kwaadaardig, immoreel en ongerechtvaardigd plan om meer geld, macht en controle over ons, argeloze burgers te verwerven.

De media zijn in dat verhaal door die elite geïnfilteerd en zitten dus mee in het complot. Ze spelen onder één hoedje om de waarheid te verhullen. In een meer gematigde versie is de pers gewoon te bang om deze zaken naar buiten te brengen. Het volstreekte (en dus ongenueanceerde) wantrouwen ten opzichte van de gehele reguliere pers, die de truthers dan denigrerend mainstream media of MSM

“Samenzweren is des mensen, zowel onder familieleden als op topniveau bij onze machthebbers.”

noemen, is een typisch kenmerk van complotdenken.

Uiteraard worden in de realiteit ook effectieve echte complotten beraamd en bestaan er wel degelijk geheimzinnige genootschappen. Niemand is zo naïef om dat te ontkennen. Samenzweren is des mensen, zowel onder familieleden als op topniveau bij onze machthebbers. In de geschiedenis zijn tal van voorbeelden te vinden van authentieke complotten die heel wat belangrijke gebeurtenissen bepaalden. Daarom bestaat de kunst erin om de echte samenzweringen te onderscheiden van de valse complottheorieën. Dat is niet altijd makkelijk. Maar laat één iets duidelijk zijn: samenzweringen veronderstellen en verdedigen die in feite onbestaand zijn, is betreurenswaardig tijdverlies en kan zelfs gevaarlijk zijn¹.

Volgens truthers moet de Amerikaanse overheid maar eens echt werk maken van een serieuzer, diepgaander onderzoek dat de échte waarheid aan het licht brengt. Ze

verwachten dit nog steeds en spannen zelfs rechtszaken aan om het af te dwingen. Nu is het vanzelfsprekend behoorlijk lastig om iets naar buiten te brengen wat niet bestaat, waardoor de truthers kunnen blijven volhouden dat de staat iets achterhoudt.

De Amerikaanse skepticus Mick West vergelijkt de roep om 'rechtvaardigheid' van de 9/11-truthbeweging met de wens van de ufo-gemeenschap dat de overheid bewijzen openbaar zou maken die aantonen dat er aliens en ufo's zijn. Beiden blijven boos en gefrustreerd omdat het niet tot hen doordringt dat er gewoon niet kan worden ingegaan op hun vurige verzoeken.

Diezelfde truthers hechten ironisch genoeg dan weer geen enkele waarde aan de beschikbare officiële rapporten en het onderzoek dat omstandig uit de doeken doet hoe de WTC-torens zijn neergekomen, hoe het Pentagon werd geraakt en wat de toestand was in het veld in Pennsylvania waar een vliegtuig neerstortte. Wat hun overtuigingen niet bevestigt, maakt blijkbaar geen indruk. Velen schuiven zonder argumentatie dat onderzoek aan de kant als onderdeel van het complot om de ware toedracht geheim te houden. Zo wordt het risico om in een cirkel te blijven redeneren – eveneens een drogreden – wel erg groot. Ze zijn er nu eenmaal

Orlando Sentinel

OrlandoSentinel.com

FINAL EDITION WEDNESDAY SEPTEMBER 12, 2001

50 CENTS

AMERICA: DAY OF TERROR

'Today, our nation saw evil'

Bush: Worst-ever attack on U.S. will not break nation's resolve

“Logischerwijs kunnen de uiteenlopende complotverhalen niet allemaal tegelijkertijd waarheid zijn.”

rotsvast van overtuigd dat hun analyse van allerlei zogenaamde onregelmatigheden het officiële verhaal voldoende overtuigend onderuit zou halen. Maar maken de truthers daarmee werkelijk zomaar brandhout van die officiële rapporten? In het boek neem ik een aantal van hun beweringen kritisch onder de loep.

Een noodzakelijke disclaimer: de specifieke complotvarianten zijn zo talrijk en onoverzichtelijk dat het onmogelijk was om ze allemaal op te lijsten en te behandelen binnen het bestek van mijn nieuwe boek. Zoals de wet van Brandolini voorschrijft, is de hoeveelheid energie die nodig is om dubieuze beweringen te weerleggen groter dan om ze te produceren. Er is een heel spectrum: van schijnbaar aannemelijke ideeën tot fantastische waanzin. Ze variëren van website tot website, overlappen elkaar gedeeltelijk, vullen elkaar aan of spreken elkaar flagrant tegen. De complottheorieën werden door

de jaren heen met complexe details uitgebreid en verfijnd. Veel truthers hebben bovendien hun eigen stokpaardjes. Ook deze konden vanzelfsprekend niet allemaal aan bod komen. En dat op zich zal voor een aantal waarheidszoekers al voldoende reden zijn om meteen het hele boek ongeldig te verklaren; een al te voorspelbare beschuldiging dus, waar ik verder geen rekening mee zal houden.

Logischerwijs kunnen die uiteenlopende complotverhalen niet allemaal tegelijkertijd waarheid zijn. Dat inherente dilemma lijkt een groot deel van de truthers echter niet te storen, zolang het maar duidelijk blijft dat de officiële versie niet klopt en wij worden voorgelogen. Dat moet de focus zijn, de enige die hen kan verbinden. Niettemin verdelen hevige twisten (*infights*) de waarheidsbeweging intern. Sommige complotdenkers vermoeden daarom dat bepaalde ideeën de truthbeweging zijn binnengesmokkeld om complottheorieën in het algemeen en hun groep in het bijzonder in diskrediet te brengen of om interne verdeeldheid te zaaien. Complottheorieën als onderdeel van het complot, als het ware. Figuren die hiervan worden beschuldigd krijgen het hard te verduren, net als de afvalligen – zoals Charlie Veitch² bijvoorbeeld.

Maar die schier onoverzichtelijke chaos aan complotthesen zorgt ervoor dat binnen complotkringen over de aanslagen van 9/11 nog steeds geen eensgezindheid bestaat, zelfs niet na twintig jaar. Dat is trouwens niet uniek: dit geldt evenzeer voor alle complotversies rond de moord op John F. Kennedy. De toekomst van coronacomplottheorieën is vermoedelijk eenzelfde lot beschoren.

Dit boekje kan met andere woorden slechts een bescheiden inleiding zijn tot de populairste complotverhalen over de aanslagen van 11 september. Daarom komen bijvoorbeeld de verdachtmakingen over mogelijke voorkennis die de overheid via de geheime diensten had, niet aan bod. We gaan evenmin dieper in op de veronderstelde beurs-speculaties en de put-options. Truthers kunnen zich eindeloos verliezen en sceptici kunnen zich evenzeer eindeloos verdiepen

1. Meer info: zie *Achterdocht tussen feit en fictie. Kritisch omgaan met complottheorieën. (ASP 2016) dat verscheen in de reeks 'De Skeptische Kijk'.*
2. *Charlie Veitch was ooit één van de leidende figuren van de Britse truthbeweging. Nadat hij deelnam aan de documentairereeks van de BBC 9/11 Conspiracy Road Trip waarbij hij met vijf truthers Ground Zero, het Pentagon, familieleden van slachtoffers en experts bezocht, veranderde hij van gedachten en gaf hij zijn samenwerkingsideeën op. Sindsdien werd hij een criticus en bestrijder van truthopvattingen.*

“Truthers kunnen zich eindelijk verliezen en sceptici kunnen zich evenzeer eindelijk verdiepen in allerlei fascinerende en boeiende details van de truthcanon.”

in allerlei fascinerende en boeiende details van de truthcanon. Helaas zijn we noodgedwongen beperkt. Dit werk is dus geschreven voor de leek die graag een correct eerste beeld krijgt van de diverse beweringen, de mogelijke weerleggingen, de wetenschappelijke en feitelijke informatie, en de echte bewijzen die voorhanden zijn. Onderweg wijs ik telkens op het gebrek aan logica in de desbetreffende complotredeningen. Er is tot slot nog een kort historisch overzicht van de evolutie van de truthbeweging en haar vooraanstaande actoren.

Onder de veel zogenaamde waarheidszoekers lijkt de gedachte dat 9/11 geen *inside job* was ondenkbaar en onverdraaglijk. De begrijpelijke verbazing bij wie daar niet in meegaat, zorgt er vaak voor dat discussies al snel conflictueus worden. Korte lontjes dreigen dan meermaals het debat op te blazen. Ongecontroleerd. Dit nieuwe boek in de SKEPP-reeks kan een houvast betekenen om zich bij een discussie op de feiten te focussen en emoties buitenspel te houden.

Twintig jaar geleden trof een ongezien drama de VS. Dat gaf veel stof tot nadenken, en twintig jaar later is het stof nog steeds niet gaan liggen. Wereldwijd blijven talloze mensen, groepen en organisaties weigeren om de officiële versie te aanvaarden. Over hun ideeën gaat dit boek.

Brecht Decoene

is moraalwetenschapper, leraar Moraal en bestuurslid van SKEPP. Zijn voornaamste interesse gaat uit naar de diverse aspecten van kritisch versus complotdenken. Hij geeft regelmatig lezingen voor een breed publiek. Van tijd tot tijd schrijft hij opiniestukken voor Knack.be, Liberale, De Standaard en De Wereld Morgen.

OVER HET BOEK

De aanslagen van 11 september 2001 veranderden de wereld. Vrijwel onmiddellijk ontstonden er complottheorieën, die de officiële verklaring van de dramatische gebeurtenissen verwierpen. Twintig jaar later oefenen die theorieën nog steeds een grote aantrekkingskracht uit op zeer veel mensen. Konden de terroristen wel een vliegtuig besturen? Reageerde de luchtverkeersleiding niet verdacht traag? Misschien gebruikte de Amerikaanse overheid wel zelf explosieven om de Twin Towers gecontroleerd te laten instorten? En wat met WTC7?

Wat moeten we nu van dergelijke beweringen maken? Zit er enige grond in bepaalde complottheorieën? En waarom blijven ze zo vaak circuleren? In dit boekje gaat Brecht Decoene op zoek naar de oorsprong en de aantrekkingskracht van alternatieve verklaringen voor 9/11. Decoene verdiepte zich de afgelopen tien jaar grondig in de zogenaamde 9/11-truthersbeweging. Hij beschrijft de complotkringen die ontstonden na de aanslagen en de figuren die daarin centraal staan. Decoene houdt de populairste complotversies kritisch tegen het licht, beoordeelt ze op hun onderlinge consistentie en legt uit hoe men hun waarheidsgehalte rationeel kan inschatten.

9/11
Brecht Decoene
ISBN: 9789461171894
13 x 21
176p
Nederlands
€ 19

SKEPP ZOEKT VRIJWILLIGERS

Het SKEPP-bestuur zoekt extra krachten. Het huidige bestuur inventariseerde welke taken de huidige equipe van bestuursleden en andere vrijwilligers opnemen. Dat zijn er veel, eigenlijk té veel voor de huidige groep. Bovendien leerde de ledenbevraging begin 2020 ons enerzijds welke prioriteiten er bij onze leden liggen, maar anderzijds bevestigde het nog eens hoeveel geëngageerde leden SKEPP een warm hart toedragen en bereid zijn een steentje bij te dragen. Dat doet dromen van een nog actievere werking dan vandaag het geval is.

Hulp bij ledenbeheer

Een eerste groep taken waarvoor hulp welkom is, is alles wat te maken heeft met ledenadministratie. Denk hierbij aan het opvolgen van betalingen (en niet-betalingen) van lidgelden, het uitvoeren van adreswijzigingen en andere administratieve zaken, en het regelen van kleine bestellingen en andere betalingen. Met dit takenpakket ben je de rechterhand (of rechterhanden) van onze voorzitter Paul De Belder. We schatten het huidige werkpakket hiervoor in op maximaal 5 uren per week. Dit kan uiteraard verspreid worden over meerdere vrijwilligers.

Sociale media

Een tweede domein is alles wat te maken heeft met website en sociale media. SKEPP is actief via een eigen website en de sociale mediakanalen Facebook, Twitter, YouTube en Instagram. We zoeken mensen die gepaste en relevante inhoud voorzien voor deze kanalen. Uiteraard liefst met expertise van de kanalen en hoe boodschappen aan te passen aan het kanaal voor een maximale impact. De tijdsinschatting hiervan is uiteraard afhankelijk van hoe actief je zelf online al bent.

Wat bieden wij?

SKEPP stelt afgelijnde heldere taken voor die de voorgestelde tijdsinvestering niet overschrijden. Het zal ook steeds helder zijn bij wie je precies terecht kunt voor vragen en opvolging.

Contacteer ons

We horen graag via info@skepp.be welke taken je wilt opnemen en welke tijdsinvestering (bijvoorbeeld uren per week) mogelijk is. Voorzitter Paul De Belder en ondervoorzitter Marleen Finoulst zijn de contactpersonen voor nieuwe vrijwilligers. Stuur ook gerust een e-mail als je vragen hebt.

Kris Martens, *bestuurslid SKEPP*

RECHTZETTING

Bij het plaatsen van de tekst over de Skeptische Put in het zomer-nummer van *Wonder en is gheen wonder* raakte de laatste paragraaf 'besmet' met een flard tekst uit een ander artikel. Je vindt de volledige juiste tekst op www.skepp.be/nl/Mattias-Desmet.

Nieuw in de reeks
De Skeptische Kijk

9/11

**20 JAAR
COMPLOTDENKEN**

BRECHT DECOENE